БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 118 (8338)
МАЙН 21
ВТОРНИК
1957 он

Сэн 20 мүнгэн.

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд уранзохёолшодтой, уранзураашадтай, скульпторнуудтай болон композиторнуудтай уулзаба (1-дэхи нюур).

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо тушаа Түнхэнэй аймагай колхознигуудай, механизаторнуудай, хүдөөгэй барилгашадай, бүхы ажалшадайнь абаһан уялга (1-дэхи нюур).

Е. Леонтьева.—Манай республикада кукуруза тариха тухай (1-дэхи нюур).

КПСС-эй ЦК-гэй дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институт Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойдо зорюулан имэ номуудые хэблэхэнь (2-дохи нюур).

Н. Домышев.—Мяха абалгада бии байһан дутагдалнуудые усадхаха (2-дохи нюур).

Т. Гармаев.—Турнепсын баян ургасын түлөө (2-дохи нюур).

АТАР ТУНГА ГАЗАРАЙ АША ҮРЭ (3-дахи нюур).

Ц-Ж. Жимбиев.—Дулма Жамбал хоёр (4-дэхи нюур).

Экономическа харилсаа бэелүүлхэ талаар Советскэ Союз Чехословаки хоёрой комиссиин заседани тухай коммюнике (4-дэхи нюур).

Колхоз бүхэндэ—хүүгэдэй ясли

Республикымнай колхоз, совхозуудай поли дээрэ хабарай полевой хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа байна. Иигээд тарилгын һүүлээр ургасын хойноһоо харууһалгын, малай тэжээл бэлэдхэлгын халуун хүдэлмэри эхилхэнь. Эдэ бүхы хүдэлмэринүүдые хаһа саг соонь һайн шанартайгаар дүүргэхын тула хүн зониие, тэрэ тоодо үхибүүтэй эхэнэрнүүдые олоор элсүүлжэ, ажалда эдэбхитэйгээр хабаадуулха гээшэ тон шухала хэрэг болоно.

Энээнэй тула МТС, совхоз, колхозуудаар жэлһээ жэлдэ хүүгэдэй сезонно яслинууд нээгдэдэг. Тэдэнэй олонхинь тусгаар баригдаһан байшанда, һайнаар түхеэрэгдэһэн гэрнүүдтэ эмхидхэгдэдэг. Нёдондо жэлдэ республикын хүдөө нютагуудта хамта 5400 үхибүүдэй байха 200 гаран сезонно яслинууд хүдэлөө. Эдэнэй олонхинь һаруул уужам байрануудта нээгдэһэн, хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдтэй, үхибүүдэй нааданхайнуудтай, эдеэ хоолоор элбэг байгаа. Тиигэжэ үхибүүдые һайнаар харууһалха, зүбөөр хүмүүжүүлхэ арга боломжонууд бии болгогдоһон дээрэһээ хэдэн зуун эхэнэрнүүд эдэ яслинуудта үхибүүдээ орхижо, ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан байха юм.

Гэбэшье, колхозуудта яслинуудые олоор эмхидхэхэ, хүдэлмэрииень һайжаруулха, эдэниие тусхай, һайн түхеэрэлгэтэй байрануудаар хүсэд хангаха хэрэгтэ олохон колхозуудай, элүүрые сахиха эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд горьтой анхарал хандуулаагүй.

Хэлэһэнээ лаблажа нэгэ хоёр жэшээ харуулая: нёдондо республикада сезонно яслинуудые нээхэ түсэб дүүргэгдээгүй һэн. Тэрэнһээ гадна, Түнхэнэй, Бичурын, Байкало-Кударын, Кабанскын колхозуудаар яслинууд таарамжагүй, уйтан гэрнүүдтэ нээгдэһэн, хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаагүй байгаа.

Энэ жэлдэ республикын колхозуудаар хамта 6 мянган үхибүүдэй байха 244 ясли нээгдэхэ байна. Хэдэ хэдэн колхозуудаар таарамжатай, һаруул байранууд соо хүүгэдэй сезонно яслинууд нээгдэнхэй. Иимэ ясли Заиграйн аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой 2-дохи комплексно бригадада эмхидхэгдээ. Яслиие даагшаар үхибүүдтэ дуратай, дүй дүршэлтэй нүхэр Афанасьева, хүмүүжүүлэгшэдээр оролдосотой колхознигууд Шурыгина, Буткова гэгшэд ажаллана. Яслинь хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдээр хүсэд хангагданхай, үглөөнэй 7 час 30 минутаһаа үдэшын 6 час 30 минута хүрэтэр хүдэлмэрилнэ. Колхозой правлени яслиин хүдэлмэреэр хододоо һонирходог, үхибүүдтэ амтатай, элдэб янзын эдеэ хоол эдюулхын түлөө оролдодог юм. Мүн Ториин аймагай Молотовой нэрэмжэтэ, Түнхэнэй аймагай «Путь коммунизма», Мухаршэбэрэй аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозуудаар иимэ яслинууд һаяын үдэрнүүдтэ нээгдэхэнь.

Гэхэтэй хамта, республикын олохон колхозууд яслинуудые нээхэ бэлэдхэл һулаар ябуулна, зарим газарнуудта үшөө эхилээдүй. Иимэ байдал Иволгын, Зэдын, мүн бусадшье зарим аймагуудаар үзэгдэнэ. Жэшээнь, Заиграйн аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ томохон колхоз 3 комплексно бригадатай болобошье, нэгэшье ясли үшөө нээгээгүй, нээхын тула бэлэдхэлшье хээгүй байһаар.

Манай парти, правительство эхэнэрнүүдые ниитын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадуулха, тэдэнэй ажабайдалые һайжаруулха, ажаһуудалайнь эрилтые хангаха хэрэгтэ саг үргэлжэ анхарал хандуулна. «Һургуулиин наһа хүсөөгүй үхибүүдэй эмхи зургаануудые нилээд олон болгохо, энэ хэрэгтэ арадай гэгээрэлэй органуудые, гүрэнэй предприятинуудые, мүн колхозуудые хабаадуулха шухала», — гэжэ КПСС-эй XX съезд зааһан байна. Энэ зорилгые бэелүүлэн, БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет колхоз бүхэндэ ясли нээхые ажалшадай депутадуудай аймагай Соведүүдтэ, колхозуудай правленидэ дурадхаба.

Энээнэй тула һаяын үдэрнүүдтэ бүхы колхозуудаар зохид гэр байрануудые шэлэн оложо, ясли нээхэ хэрэгтэй. Энэ хэрэгтэ медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд, багшанар, мүн колхознигууд өөһэдөө эдэбхитэйгээр хабаадалсаха ёһотой.

Ясли нээхэ, түхеэрхэтэй хамта эндэ хүдэлмэрилхэ хүнүүдые шэлэн олохо шухала. Үхибүүдые хүмүүжүүлэгшэдээр шадаа һаа, мэргэжэлтэй, үнэн сэхэ, үхибүүдтэ дуратай хүнүүдые табиха ёһотой. Хэрбээ мэргэжэлтэй хүнүүдэй үгы һаань, эдэбхитэй колхознигуудһаа томилжо, тэдэниие аймагай центртэхи хүүгэдэй яслида эльгээжэ һургаха хэрэгтэй.

Элүүрые сахиха эмхи зургаанууд яслинуудые нээхэ, хүүгэдэй хойноһоо һайн харууһа эмхидхэхын тула бүхы хэмжээнүүдые абаха уялгатай. Тэдэнэй мүнөөнэй шухала ажал юун болоноб гэхэдэ, хүүгэдые яслинуудта суглуулхаһаа урид, баранайнь бэеын элүүрые шалгаха, яслинуудай байра ба тэрэнэй оршон тойронхи газарые ариг сэбэр байлгаха болоно.

БМАССР-эй элүүрые сахиха, мүн хүдөө ажахын министерствонүүд колхоз бүхэндэ ясли нээхэ тушаа хододоо һаналаа табижа байха уялгатай.

Хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар үнгэргэхэ хэрэгтэ эхэнэрнүүдэй үүргэ тон ехэ. Тиимэһээ колхозой правленинүүд бүри ойрын үдэрнүүдтэ үхибүүдэй сезонно яслинуудые нээхэ тушаа хэмжээ абаха ёһотой.

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо тушаа Түнхэнэй аймагай колхознигуудай, механизаторнуудай, хүдөөгэй барилгашадай, бүхы ажалшадайнь абаһан уялга

Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө бэлэдхэн, мүн КПСС-эй XX съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлэн, манай аймагай ажалшад экономико, соёл болбосоролоо саашадань дэбжээн хүгжөөхэ талаар зургаадахи табанжэлэй хоёрдохи жэлэй түсэбые дүүргэхын, мүн үлүүлэн дүүргэхын түлөө хүсэ шадалаа гамнангүйгөөр оролдожо байна.

Аймагаймнай ажалшад зургаадахи табанжэлэй даалгабаринуудые дүүргэхын түлөө 1956 ондо үсэд шангаар хүдэлөө. 1955 онойхидо орходоо нилээд ехэ тарян, мяхан, һүн, нооһон болон хүдөө ажахын бусад продуктнууд абтаа. Гектар бүриһөө 12,7 центнер ороохо тарян хуряагдаһан байна.

Илангаяа һүүлэй хоёр жэлэй туршада манай аймагай колхозууд болон механизаторнууд хэшээл оролдолго ехээр гаргажа, ажахын барилгануудые олоор хэнэ. Гансал үнгэрһэн жэлэй туршада 10 мянган толгой малай багтаха 40 шахуу типовой байра баригдажа, бэлэн болгогдоо. Мүн ажахын хэдэн олон бусад барилганууд дүүргэгдээ. Гэбэшье, культурно-ажаһуудалай барилгада, мүн колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ мүнөө хүрэтэр тусхай анхарал хандуулагдаадүй. Жэшээнь, 30 гаран үрхэ айлтай 7 һууринуудта культурно-гэгээрэлэй нэгэшье эмхи зургаан үгы, тэрэшэлэн айлнууд бултадаа радиогой болоодүй байха юм. Малай отарануудай байдаг зарим газарнуудта улаан булангууд, культбазанууд хүсэд баригдаадүй. Олон клубуудые һэльбэн заһабарилхаар болонхой. Мүн клубууд зарим түхеэрэлгээр дуталдадаг.

Мүнөө үедэ манай колхозуудай экономико яһала бэхижээ, баян болоо. Тиимэһээнь культурно-ажаһуудалай барилга үргэнөөр хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо бүхы шухала арга боломжонуудтай болонхойбди. Хүдөөгэй ажалшадай ажабайдалые улам һайжаруулжа, культурна хэрэглэмжыень бүри һайнаар хангадаг болохо зорилгоор бидэнэр, Түнхэнэй аймагай ажалшад, Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ оролсон, иимэ уялгануудые абанабди:

760 һууритай колхозой 4 шэнэ клуб, 14 улаан булан, 14 культбаза, 8 полевой стан: (энээндэнь хамтын байра, столово, улаан булан, спортивна талмай, мүн баниин барилга оролсоно), 4 библиотекэ, 900 хүнэй һууритай зунай хоёр театр, 5 стадион, 17 спортивна талмай, хүүгэдэй 1 ясли, 3 медпункт, 20 бани, 25 худаг, колхознигуудай амарха нэгэ гэр, 380 байрын гэр, 7 гостиница, хилээмэ баридаг 1 гэр, 4 тээрмэ, дарханай 2 мастерской барижа ноябриин 1 хүрэтэр бэлэн болгохобди.

Хүдөөгэй болон колхозой 12 клубые, Культурын 2 байшангые 1957 оной июлиин 10 болотор һэльбэн заһаха, үбэлэйнгөө түлишые гүйсэд бэлэдхээд, газаагаа бултыень шэрэжэ асарха, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудые бүгэдыень заһабарилжа үбэлжэлгэдэ бэлэн болгохо.

Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ой болотор һургуулиин байшангуудые, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудые, колхозой, районой центрнүүдэй талмайнуудые болон үйлсэнүүдые, МТС-эй механизаторнуудай, колхознигуудай буусыень сэбэрлэжэ, болбосон түхэлтэй болгоод, сэсэг ногоо, модо тэндэнь тариха.

Эдэ бүхы хараалагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхын тулада нилээд ехэ барилгын материал хэрэгтэй болохо байна. Тиимэһээ бидэнэр барилгын 27 мянган кубометр модо бэлэдхээд, 22 мянган кубометрынь барилгын талмайнуудта асараад байнабди. Мүн барилгада хэрэгтэй болохо бусад материалнуудые саг соонь асархабди. Оньһожоруулагдаһан хирпиисын завод барижа, энэ жэлдэ бэлэн болгообди. Энэ заводнай жэлэй эсэс хүрэтэр 1000 000 хирпиисэ бүтээхэ юм.

Туф гэжэ барилгын шулуун газар дээрэһээ сэхэ малтажа абахаар аргатай байна. Тиимэһээнь туф шулуунай хоёр завод барихабди. Тэдэ заводнай мүнөө жэлдэ 25 мянган хэһэг туфоблок бүтээхэ. Гадна, 423 тонно извёстко бэлдэхэбди.

Мүнөө үедэ аймагай бүхы колхозуудта 478 хүнһөө бүридэһэн барилгын саг үргэлжын бригаданууд хүдэлнэ. Тэдэнэр барилгаяа түргэдхэхэ арга методүүдые шадамар бэрхээр хэрэглэнэ.

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ аймагай бүхы олониитэ зон эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Жэшээнь, комсомолшууд тус бүридөө барилга дээрэ 40—50 час хүдэлхэбди гэжэ уялга абаа.

Абаһан эдэ уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэбэл, 1956—1960 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ зургаадахи табанжэлэй түсэбые болзорһоснь урид дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ бидэнэр өөһэдынгөө хубитые оруулха байнабди.

Түнхэнэй аймагай барилгашадай съезд дээрэ, колхозой түрүүлэгшэнэрэй, парторганизациин секретарьнуудай болон соёл болбосоролой хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ энэ уялга 1957 оной майн 16-да зүбшэн хэлсэгдэжэ абтаа.

КПСС-эй ОБКОМДО

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо тушаа Түнхэнэй аймагай ажалшадай абаһан уялга тухай

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхэ, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо тушаа үргэн ехэ хүдэлмэри ябуулжа, Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойе угтаха гэһэн Түнхэнэй аймагай колхознигуудай, механизаторнуудай, хүдөөгэй барилгашадай, бүхы ажалшадай уялгые, мүн үүсхэлыень КПСС-эй обком һайшааба.

Культурно-ажаһуудалай барилга хэхын, колхозой тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохын түлөө колхозуудай, МТС-үүдэй, совхозуудай болон аймагуудай дунда социалистическэ мүрысөө дэлгэрүүлхыень КПСС-эй горкомуудые болон айкомуудые КПСС-эй обком уялгалаа.

Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд уранзохёолшодтой, уранзураашадтай, скульпторнуудтай болон композиторнуудтай уулзаба

Советскэ интеллигенциин олон түлөөлэгшэд майн 19-дэ Москвагай шадар оршодог правительствын дачада амаралтынгаа үдэрые үнгэрөө. Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд уранзохёолшодтой, уранзураашадтай, скульпторнуудтай, композиторнуудтай эндэ уулзаа юм.

Нүхэд Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов гэгшэдые советскэ интеллигенциин түлөөлэгшэд халуунаар угтаба.

Уулзалганда хабаадагшадта хэгдэһэн обедэй үедэ литература, искусствын асуудалнуудаар ехэ һонин хөөрэлдөөн болоо. Нүхэд Н. С. Хрущев, Д. Т. Шепилов, А. И. Микоян, К. А. Федин, А. А. Сурков, Б. В. Иогансон, Т. Н. Хренников, Л. С. Соболев, К. М. Симонов, М. В. Исаковский, С. В. Михалков, А. Е. Корнейчук, Е. А. Долматовский, М. Турсун-Заде, С. В. Герасимов, Н. М. Грибачев, М. И. Алигер, Е. Е. Поповкин гэгшэд үгэ хэлэһэн байна. Һүүлээрнь ехэ концерт болоо.

Үнэн зүрхэнһөө болоһон хөөрэлдөөнэй оршон байдалда уулзалган үнгэрөө.

(ТАСС).

Республикын полинууд дээрэһээ

Түнхэнэй колхозуудта эртын тарилга дүүрэжэ байна

Түнхэндэ энэ жэлдэ хүйтэншэг, һалхитай хабар боложо, колхозууд тарилгаяа оройшог эхилһэн байбашье, эртын orooһото культурануудай тарилгые дүүргэжэ, эдэ үдэрнүүдтэ оройн ороохото болон тэжээлэй культурануудые тарижа захалхань.

Жэшээлхэдэ, Калининай нэрэмжэтэ колхоз энэ жэлдэ нёдондонойхидо орходоо хоёр үдэрөөр хожомдожо майн 9-дэ тарилгаяа эхилһэн аад, хоёр үдэрөөр түрүүн—майн 16-да эртын ороохото культурануудые тарижа дүүргэбэ. Тус колхоз 350 гектар газарта шэниисэ, 50 гектар газарта хара таряа хэрээһэлүүлжэ байгаад тариба. Жанчип Ошоровой хүтэлбэрилдэг 7-дохи тракторна бригада илангаяа һайнаар хүдэлжэ, Хэрэнэй МТС-эй дамжуулгын Улаан туг абаһан байна.

«Путь Ленина» колхоз эртын ороохото культурануудай тарилгые дүүргүүтэй байна. Колхоз энэ жэлдэ 1710 гектар газарта шэниисэ, хара таряа, овёс тариба. Тракторна хоёрдохи бригада (бригадирынь нүхэр Ц. Баторов) үдэр бүри даалгабаряа үлүүлэн дүүргэнэ.

Мүн «XVII партсъезд», «Путь коммунизма» болон бусад колхозууд эртын ороохото культурануудай тарилгые дүүргэжэ байна.

Г. Старикова, манай тусхай корр.

1770 гектарта тарилга хэбэ

Кяхтын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь Н. Б. Иринчеев, парторганизациинь секретарь Аюшеев) эртын культурануудай тарилга дүүргэбэ. Эндэ хамта дээрээ 1770 гектарта тарилга хэгдээ. Ехэнхи талмайнь хэрээһэлүүлэн, нарин рядтайгаар таригдаа. Нүхэр Г. Дансаруновай хүтэлбэрилдэг Погранична МТС-эй 10-дахи тракторна бригадынхид үндэр бүтээсэтэй, һайн шанартай ажалаараа шалгарба. Трактористнууд Ц. Цыбиков, Г. Синюшкин гэгшэдэй тарилгын агрегадууд үдэрэйнгөө даабари 1,5—2 дахин үлүүлэн дүүргээ.

Колхоздо мүн майн пар хахалалга дүүргэхэ болонхой. Колхознигууд ба механизаторнууд энэ жэлдэ гектар бүриһөө 12 центнерһээ доошо бэшэ ороохото культурануудай ургаса хуряаха гэжэ шиидэбэ.

Манай корр.

Манай республикада кукуруза тариха тухай

☆ ☆

МЭРГЭЖЭЛТЫН АЖАГЛААЛТА

☆ ☆ ☆

Республикымнай колхозууд һүүлэй жэлнүүдтэ кукурузын баян ургаса хуряадаг боложо байна. Зарим түрүүшүүл кукурузын гектар бүриһөө 500—700 центнер ногоон эшэ набша хуряана.

Кукурузаар дарагдаһан силос бусад культуранuудта орходоо шэмэ һайнтай байдаг. Кукурузын силосые малшье дуратайгаар эдинэ. Мал ажалай научно-шэнжэлэлгын Сибирьтэхи институдай баримталан харуулһанай ёһоор, кукуруза эдиһэн мал наран сэсэг эдиһэн малда орходоо 6,7 процентээр ехэ һү үгэдэг байна.

Кукурузаар дарагдаһан силосэй амта шэмэнь эртэ орой хуряагдаһаараа болодог. Мал ажалай научно-шэнжэлэлгын Киргизидэхи институдай шэнжэлһэнэй ёһоор, кукурузын 100 килограмм ногоон эшэ набша тэжээлэй иимэ единицэһээ бүридэнэ:

Залаагайнгаа гарахын урда тээ 9,5

Залаагайнгаа гараад байхада 11,9

Һүн эдеэтэй болоод байхадаа 17,2

Эдеэшэнтээд байхадаа 18,7

Эдеэшэнтэһэнэйнгээ һүүлээр 25.1

Хүсэд эдеэтэй болоод байхадаа 28,8

Кукурузын эшэ набша залаагайнгаа гарахын урда тээ уһа ехэтэй байдаг. Энэ үедэ хуряагдаһан ногоон эшэ набшые малда эдюулхэдэ шэмэ ехэтэй, хоол һайнтай байдаг. Хүсэд эдеэшэһэн кукурузаар силос дарахада илангаяа һайн. Тиимэһээ малай ашаг шэмые дээшэлүүлхын тулада кукурузые хүсэд һайнаар ургуулжа, шадаал һаа буурсагтайгаар хуряаха шухала.

Түргэн, удаан эдеэшэдэгээрээ кукуруза 3 янза болон хубаардаг юм. Эдэ культурануудай шанарынь манай республикадахи шэнжэлгын элдэб эмхи зургаануудта туршагдаа.

Удаан саг соо эдеэшэдэг кукурузын үндэрынь 2—3 метр болодог. 12—15 ехэ набшаһатай иимэ үндэр кукуруза гол түлэб урда зүгэй дулаанай оронуудта 120—150 хоногто ургажа, эдеэшэдэг юм. Энэ культура манай республикын газар дээрэ элдэб янзаар ургадаг байна.

Уһалагдадаггүй газарта таригдаһаниинь гандажа, ногоон эшэ набша багаар үгэдэг. Яахадааб гэхэдэ, манай республикын олохон аймагуудта богони зун болодог, тиигээдшье зунай хахад болотор бороо хурагүй гандуу байдаг ха юм.

Уһалагдадаг газарта гү, үгышье һаа шиигтэй газарта таригдаһаниинь намар болотор буурсаглажа үрдидэггүй байбашье, һайн эшэ набша үгэдэг байна. Иимэ шииг ехэтэй газарта ургадаг кукурузын үрэһэ һүүлэй жэлнүүдтэ манай республикада ехээр асарагдаа һэн. Хүдөө ажахын түрүүшүүл энэ культурые тарижа, ногоон эшэ набша ехээр хуряажа абаа.

Стерлинг гэжэ сортын кукуруза удаан саг соо эдеэшэдэг кукурузын тоодо ородог. Манай республикын газар дээрэ таригдаһан энэ культура ехэ ургаса үгэнэ.

Богонишог болзорто эдеэшэдэг кукуруза 10—12 набшаһатай, набтаршаг (1,3—1,7 метр) байдаг. Энэ сорт 100—110 хоногто эдеэшэдэг юм. Иимэ кукурузые зөөлэн хүрьһэтэй, шииг багатай газарта тарихада удаан саг соо эдеэшэдэг кукурузада орходоо һайн ургаса үгэдэг. Богонишог болзорто эдеэшэдэг «Воронежская 76», «Воронежская 80», «Харьковская 23», «Харьковская белая» гэжэ сортын кукуруза Онохойн селекционно станцида жэл бүри туршагдана. Энэ культура удаан саг соо эдеэшэдэг культурада орходоо үндэрөөр ургана, ургаса ехээр үгэнэ. Дурсагдагша культурын үшөө нэгэн һайн талань юун бэ гэхэдэ, энэ культура һүн эдеэтэй, заримдаа эдеэшэнтэһэн буурсаг ехээр үгэнэ. Онохойн селекционно станцида 1955 ондо хуряан абтаһан иимэ сортын кукурузаһаа буурсаг ехээр абтаа. Жэшээнь, «Воронежская 76» гэжэ сортын кукурузын ногоон эшэ набшын 29 процентнь, «Харьковская 23» гэжэ сортын—33 процентнь, «Харьковская белая» гэжэ сортын 37 процентнь буурсаг байгаа.

Түргөөр эдеэшэдэг кукуруза набтаршаг (1—1,2 метр) аад, 8—10 набшаһатай байдаг. Энэ культура 85—95 үдэрэй турша соо эдеэшэдэг юм. «Белоярое пшено», «Минусинская», «Первенец Сибири» гэжэ сортын кукуруза дээрэ дурсагдаһан культурын тоодо ороно. Эдэ сортнуудһаа ногоон эшэ набша багаар абтадаг, гэбэшье, дунда, урда, зүгэй аймагуудта таригдаһан сортнуудһаа һайнаар эдеэшэһэн буурсаг ехээр хуряагдадаг.

Хүсэд эдеэшээдүй кукурузын буурсагые үрэһэндэ хэрэглэжэ болохо тухайда һүүлэй үедэ газетэ, журналнуудта бэшэгдэдэг болоо. Һүн эдеэтэй болоод байһан үедэшье хуряагдаһан кукурузын буурсагые зүбөөр хатаабал һайн үрэһэ хуряажа болохо гэжэ газетэ, журналнуудта бэшэгдэнэ. Һаяын жэлнүүдтэ республикаяа кукурузын үрэһөөр хангахын тулада богонишог болзорто эдеэшэдэг кукурузые багашагааршье һаа асарха шухала. Саашадаа өөһэдын үрэһэтэй болохын тула хэмжээ абаха хэрэгтэй. Түргөөр эдеэшэдэг Сибирскэ сортнуудай үрэһые асархадашье болохо байна. Хэрбээ иимэ сортнуудые ехээр тарибал, республикынгаа үхэр малые тэжээлээр бүрин хангаха байнабди.

Е. Леонтьева, Бурят-Монголдохи гүрэнэй туршалгын станциин ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ.

КПСС-эй ЦК-гэй дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институт Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойдо зорюулан иимэ номуудые хэблэхэнь

КПСС-эй ЦК-гэй дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институт Октябрьска революциин 40 жэлэй ойдо зорюулан олон ном хэблэхээр бэлэдхэжэ байна. Агуухэ Октябрьска социалистическэ революцида бэлэдхэхэ, тэрээнииe үнгэргэхэ үедэ хабаатай, партиин Центральна Комитедэй документнүүд тэдэ номуудта хэблэгдэхэ юм. «1917—1918 онуудта, РСДРП(б)-гэй ЦК-гэй гаргаһан протоколнуудай» суглуулбари хэблэгдэхэ номуудай тоодо ороно. 1929 оной хэблэгдэһэн суглуулбариинhaа шэнээр гараха суглуулбариин илгаань гэхэдэ, партиин Центральна Комитедэй хэдэ хэдэн документнүүд тэндэ түрүүшынхеэ хэблэгдэхэ. РСДРП(б)-гэй VII (Апрельскэ) конференциин, VI съездын протоколнуудые институт дахин хэблэхэнь.

«Хоёр засагай тогтоод байха үедэ Коммунистическэ парти юу хээб», «Агуухэ Октябрьска революциин илахын түлөө Коммунистическэ парти яажа тэмсээб» гэһэн номууд хэблэгдэхэ. Эдэ номууд дотор иимэ зохёолнууд орохо: партиин ЦК-гэй тоггоолнууд болон уряанууд, Соведүүдэй большевистскэ талын фабрика, заводуудай комитедүүдэй шиидхэбэринүүд, РСДРП(б)-гэй сэрэгэй организацинуудай уряанууд, буржуазно-демократическа революциин һүүлээр социалистическэ революцида бэлэдхэхэ үедэ олониитые бэедээ татахын түлөө партиин тэмсэһэн тэмсэлые харуулhан нютагай партиина организацинуудай документнүүд.

«Октябрьска революциин урда тээ, революциин болохо үедэ нютагай партийна организацинуудтай РСДРП(б)-гэй ЦК-гэй секретариадай абалсаһан бэшэгүүд», «Совет засагай илан мандаха үедэ нютагай партийна организацинуудтай РСДРП(б)-гэй ЦК-гэй абалсаһан бэшэгүүд» гэһэн гаршагтай номуудта иимэ зохёолнууд хэблэгдэхэ: РСДРП(б)-гэй ЦК-гэй документнүүд, партиин ЦК-да нютагай партийна организацинуудай, Армиин частьнуудай партийна организацинуудай, полкын комитедүүдэй, коммунистнууд, худэлмэришэд болон тараашадай эльгээһэн бэшэгүүд. Тэрэ үедэ партимнай эмхидхэлэй түйлай ехэ ажал хээ, олониитэ ажалшадтай холбоо барисаагаа улам бэхижүүлээ гэжэ эдэ документнүүдhээ элирэн харагдана.

«Ажахын асуудалнуудаар КПСС-эй ЦК-гэй гаргаһан шиидхэбэринүүд» гэһэн суглуулбари хэблэгдэхэнь. Совет засагай тогтоhонhoo хойшо 40 жэлэй турша соо социалистическэ ажахые эмхидхэжэ, хүгжөөхэ асуудалнуудаар Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй гаргаhан шухала шиидхэбэринүүд энэ суглуулбарида оруулагдаха юм.

Агуухэ Октябрьска социалистическэ революци тухай В. И. Ленинэй бэшэһэн статьянууд тусхай ном болгогдон хэблэгдэхэ юм. Владимир Ильичын 1917 онойнь ажабайдал ба ажал-ябуулгын шухала үдэрнүүдые харуулhан тэмдэглэл хэблэгдэхээр бэлэдхэгдэжэ байна. В. И. Ленинэй бүхы зохёолнуудые 55 том болгон хэблэхэ тушаа бэлэдхэл хэгдэжэ эхилбэ. Түрүүшын томуудынь энэ жэлэй һүүл багта хэблэгдэн гарахаар хараалагдана. В. И. Ленинэй биографи шэнээр хэблэгдэхээр бэлэдхэгдэжэ байна.

Алдарта ойдо зорюулагдан научна статьянууд гаргагдахаар хараалагдана. Эдэ статьянуудые институдтай хүдэлмэрилэгшэдhээ гадна Союзна республиканудтахи филиалнуудай хүдэлмэрилэгшэд, тэрэшэлэн арадай демократиин оронуудтахи партиин түүхэ шэнжэлхэ институдууд бэшэхэ юм. Росси партиин городуудта, тэрэшэлэн нютагуудта Октябрьска революцида бэлэдхэхэ, тэрээнииe үнгэргэхэ үедэ Коммунистическэ партиин харуулhан аша габъяань, Европын, Азиин арадуудай ажабайдалда Агуухэ Октябриин ямар удхашанартай байhаниинь научна статьянууд дотор харуулагдаха.

Октябрьска революцида эдэбхитэйгээр хабаадагшадай дурдалганууд хоёр ном болгогдон хэблэгдэхэ юм. Петроградта, Москвада болоhон революционно события тухай дурдалганууд нэгэдэхи номдонь хэблэгдэхэ. Иваново-Вознесенскдэ, Сибирьтэ, Дальна Востогто, Украинада, Белоруссида, Хойто Кавказда, мүн ороной бусадшье нютагуудта болоhон революционно события тухай дурдалганууд нүгөө номдонь хэблэгдэхэ байна.

КПСС-эй ЦК-гэй дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институт СССР-эй наукануудай академиин түүхын институдтай суггаа «Совет засагай декретүүд» гэһэн ном гаргахаар бэлэдхэжэ байна. 1917 оной октябрьhаа 1918 оной март хүрэтэрхи үеые харуулhан номой нэгэдэхи хубинь энэ ойн һайндэрэй урда тээ хэблэгдэн гараха.

Институт архивай главна управлени, наукануудай академиин түүхын институтай, революциин музейтэй хамтаржа «Агуухэ Октябрьска социалистическэ революци» гэһэн гаршагтай олон томhoo бүридэхэ номуудые хэблэхээр бэлэдхэжэ байна. 1917 оной февральhaa октябрь хүрэтэрхи түүхэтэ событие харуулhан документнүүд эдэ номуудта хэблэгдэхэ юм. РСДРП(б)-гэй документнүүдhээ гадна орон дотор революционно хүдэлөөнэй шанғадалые, Соведүүдэй ажал-ябуулгые харуулhан материалнууд эдэ номуудта хэблэгдэхэ байна. Меньшевигүүд болон эсэрнүүдэй жэжэ буржуазна партинуудай хорото хэрэгые, тэрэшэлэн саг зуурын правительствын империалистическэ шэнжэ шанарые элишэлэн харуулhан документнүүдшье эдэ номуудта хэблэгдэхэ байна. Номуудай зариманиинь энэ жэлдэ хэблэгдэжэ гараха.

Институдта энэ жэлэй ноябрьда научна сесси болохонь. Энэ сесси Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойдо зорюулагдаха байна.

Владимир Нагайцевай хүтэлбэридэг комсомол-залуушуулай бригадын гэшүүд шэнэ жэлhээ эхилэн ходоdoo социалистическа мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ябана. Бригадын гэшүүдэй хэн худэлмэри эрхим сэгнэлтэтэйгээр тушаагдадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) бригадир В. Нагайцев, слесарьнүүд В. Афанасьев, А. Пучкин гэгшэд шэнэ даалгабари абаад, зүбшэн хэлсэжэ байна.

Ф. Сорокиной фото.

Олон гэр баригдахань

Городок. Вольфрам, молибден мэтын үнгэтэ ба шухаг металл малтагшадай ажаhуудаг шэнэ городто олон дабхар гэрнүүд удаа дараалан ашаглалгада оруулагдана. Эдэ гэрнүүд эндэхи «Джидастрой» трестын барилгашадай хүсөөр бодхоогдоно. Һүүлшын 2—3 жэлэй турша гансахан город соо бэшэ, мүн эндэхи хүдэлмэришэдэй поселогуудта хэдэн дабхар байрын гэрнүүд, хилээмэнэй механизированнэ завод, магазин, поликлинико болон промышленна хэдэн предприятинууд баригдаа. Поселогуудта ажалшадай олохон хүдэлмэришэд энэ жэлдэшье hайн шэнэ байрануудтай болобо.

Гэбэшье, городой ажалшад гэр байрануудаар гүйсэд хангагдаа угы ха аргагүй. Тиимэhээ, «Джидастрой» трестын барилгашадай урда байрын болон культурно-ажаhуудалай барилганууды үшөөл олоор, бүри түргэнөөр бариха гэһэн зорилго табигданхай. Энэ жэлдэ тус трест 5600 дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэр, хамта дээрээ 13 миллион түхэригэй барилга хэхэ даалгабаритай байна.

Мүнөө Агуухэ Октябрьска революциин 40-дэхи ойн хүндэлэлдэ социалистическэ мүрысөөнэй үргэн дэлгэрhэн барилгашадай дэлгэржэ байhан энэ үедэ трестын барилгашад тэмсэлээ улам шангадхажа байна. Барилга хэхэ жэлэйнгээ даалгабарие декабриин 5-да сүм дүүргэхэ гэһэн уялгаяа заатагүй дүүргэхын түлөө хүн бүхэн оролдоно. Үнгэрhэн 4 hарын туршада барилга-хабсаралгын хүдэлмэрииe үлүүлэн дүүргэжэ, энэ үе соо байрын гэр болоо барилганууд хахадhаа ехэнхиинь штукатурдажа бэлэн болгобо. Тиихэдэ энэ hарада 18 квартиратай байрын 1 гэр, июнь, август hарануудта Баянгол посёлого амбулатори, больница, Октябриин hайндэр болотор нарайлалгын гэр, магазин, ледник, хоёр склад гэхэ мэтэ ашаглалгада оруулагдаха байна.

Урда жэлнүүдтэ трестын барилгын хэрэгсэлнүүдээр дуталдадаг дээрэhээнь хүдэлмэридэнь hаад ушардаг hэн. Тэрээн дээрэhээ болоожо, ажалай бүтээсэ дээшэлэлгэгүй, хүдэлмэрииe өөрын үнэ ехэ байгаа. Мүнөө тэдэ дутагдалнууд усадхагдажа байна.

Трестын 2-дохи участок (начальнигынь нүхэр Л. Сигов) hарынгаа түсэбүүдые 113 процент хүрэтэр дүүргээ. Мүн гурбадахи участогой барилгашад (начальнигынь нүхэр К. Воскаянц) хоёрдохи кварталай эхинhээ хүдэлмэридөө эрид хубилалта хэжэ эхилээ.

Трестын хоёрдохи участогто Хитадай Арадай Республикаhаа манай барилгашадай дүршэл шудалхаяа ерэhэн барилгашад хүдэлмэридэг. Нүхэр Цзян Цзюньсинэй хүтэлбэридэг комплексно бригада абаhан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэжэ, мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ябалсана.

Б. Ринчинов.

Партийна hуралсалай жэл дүүрэбэ

Хориин совхозой 5-дахи фермын партийна эхин организациин дэргэдэхи кружогуудта түгэсхэлэй хэшээл болон политика шудалха энэ кружогуудта үргэлжэлэн партийна бэшэ эдэбхитэд hуралсажа гараа.

Худөө ажахын экономикые шудалха кружогой гэшүүд нүхэд С. Б. Гадьянов, Н. Ц. Нимаев, Г. В. Трофимов гэгшэд үзэhэн материалнуудаа бултаниинь hайнаар ойлгоо. Эдэнэр кружогто олоhон эрдэмээ ажалдаа хэрэглэжэ шадаха болоhон түхайгаа хөөрэжэ үгөө.

Кружогой гэшүүд А. А. Балдаева, Б. Жамбалов, Д. Ц. Ванчинов болон бусад hуралсалай жэлэй үедэ үзэhэн бүхы материалнуудаа гүнзэгы hайнаар ойлгоhоноо түгэсхэлэй занятии дээрэ харуулба.

Партийна hуралсалай жэлэй дүүрэбэшье, манай фермын коммунистнууд болон партийна бэшэ эдэбхитэд политическэ эрдэмээ саашадаашье дээшэлүүлжэ байха юм.

Г. Цыренов.

Турнепсын баян ургасын түлөө

(Мухаршэбэрэй аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой тэжээл бэлэдхэдэг бригадын ажал тухай)

40 ГЕКТАРhАА ГА БҮРИИН 234 ЦЕНТНЕР УРГАСА

— Хүрhэ зөөлэнтэй, hайнаар элдүүрилэгдэhэн, нютагай болон минеральна үтэгжүүлгэ ехээр, оруулагдаhан газарhаа турнепсын баян ургаса заалhаа абтаха юм,—гэжэ Мухаршэбэрэй аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой тэжээл бэлэдхэдэг бригадын гэшүүд хөөрэдэг.

Һүүлэй хэдэн жэлдэ энэ колхоз турнепс ехээр тарижа, баян ургаса абадаг боложо байна. Эндэхи тэжээл бэлэдхэдэг бригада нёдондо жэлдэ 40 гектар талмайда турнепс тариhан байгаа. Энэ үнэтэ культурын баян ургаса абаха зорилгоор бригадын гэшүүд ехэ тэмсэл хэбэ. Тэдэнэй оролдолго миил hалаагүй. Шанар hайнтай газарта, таарамжатай сагта тарилга хэжэ, ургажа байха үедэнь hайнаар харууhалжа, тарилгынгаа бүхы участок дээрэhээ 10 шахуу мянган центнер гэхэ гү, али гектар бүриин 234 центнер турнепс хуряажа абаа.

Шадамар бэрхэ, дүй дүршэл ехэтэй хүнүүд эндэ ажалладаг юм. Жэшээлхэдэ, бригадын гэшүүд нүхэд Л. Хохлова, Д. Симухина гэгшэд даажа байhан участогhoo гектар бүриин 360 гаран центнер ургаса хуряажа абаhан байха юм.

Энэ бригадынхидай хайшан гэжэ үндэр ургаса абаhан тухай, тэдэнэй ажал хүдэлмэриин дүй дүршэлые хараад үзэе.

ЯМАР ГАЗАРТА ТУРНЕПС ТАРИГДАНАБ

Энэ бригадын турнепс таридаг газар жэл бүри hэлгэгдэжэ байдаг юм. Хүрhэлиг, шорой зөөлэнтэй, нэмэри дулаан газар шэлэгдэжэ, газарынь 35—40 сантиметр гүнзэгыгөөр элдүүрилэгдэнэ. Колхозой эрдэмтэ Т. С. Мальцевай түрүү аргаар элдүүрилэгдэhэн (хэёрложо хахалагдаhан) 40 гектар газарта нёдондо жэлдэ турнепс тариhан байгаа.

Газарые шииг нойто ехэтэй байлгахын тулада үбэлэй сагта халхабшанууд (үбэлдөө хоёр дахин hэлгээдэ) олоор табигдажа, бүхы участогууд дээрэнь саhан тогтоогдоо. Мүн 18 гектар газар hайрамай уhаар ушалагдаа. Газарай хүрhэнэй 6—8 сантиметр гэдээд байхадань эртын борнойлго хэгдэжэ, шииг нойтонь хушалагдаhан байна.

Турнепс тариха участогуудта нютагай минеральна үтэгжүүлгэ ехээр оруулагдаба. Түрүүшын лущени хэгдэhэн газарта 800 центнер үтэг шэбхэ, гадна тарилгын талмайн гектар бүридэ 1—1 центнер үнэhэн, шубуунай аргал тараагдаhан байна. Удаань 8—12 сантиметр гүнзэгыгөөр лущени хэгдээ.

Хоёрдохи лущени майн 9,10-най үдэрнүүдтэ хэгдээ. Тиихэдэ агрегадайнь хойноhoo хүндэ катогууд шэрэгдэжэ, газарай хүрhэн жэгдэлэн нягтаруулагдаа hэн. Тиигэжэ турнепс тариха газар шииг нойто ехэтэйгээр, hайнаар элдүүрилэгдээ.

ТАРИЛГА

Хоёрдохи лущени хэжэ, газарайнь хүрhые хүндэ катогуудаар жэгдэрүүлэн даража эхилхэтэйгээ сасуу тарилга хэгдэжэ захалба. Мүн турнепсын hайн шанартай үрэhэн бэлэдэгдэжэ абтаhан байгаа. Тиигэжэ бүхы участогууд дээрэнь 2—4 сантиметр гүнзэгыгөөр, 4—5 үдэрэй турша соо тарилга хэгдэбэ.

Гэбэшье, тарилгын болзор хоёр таhалагдаhан байна. Юуб гэхэдэ, бригадынхидай майн 10—11-нэй үдэрнүүдтэ 16 гектарта тарилга хээд байхадань 11,12-ой hүни хүйтэржэ, газарай хүрhэн 1,5 сантиметр зузаанаар хүрэшэhэн байгаа. Тиигэжэ тарилга хэдэн үдэрөөр хойшолуулагдашоо. Майн 18—20-ной үдэрнүүдтэ бэшэ участогуудтань тарилга хэгдэбэ.

Энэ юу харуулааб? Тарилгын болзор нэгэшье оройтоогүй, ниитэ бага хүйтэнэй болобошье, ургаса гарахаараал гараа. Түрүүн тариhан 16 гектар талмайда майн 21—22-ой үдэрнүүдтэ, хойно тариhан участогуудта майн 27—28-най үдэрнүүдтэ турнепсын эшэнүүд бултайн гаража захалаа hэн. Ургасаараа али алиниинь хэлбэрэ бага.

УРГАСА ХАРУУhАЛХА ТУХАЙ

Турнепсын эшэнүүдэй газар дээрэ гаража, жэрэгэр рядтай болоод байха үедэнь түрүүшынхеэ бүри үбhэниинь түүгдэбэ. Гадна турнепсын эшэнүүдэй 5—5 набшаhатай болоод байхадань хоёрдохёо бүри үбhэниинь түүгдэбэ. Хоорондо 40×18 сантиметр зайтайгаар шэгэрүүлэгдээ. Һүүлээрнь гектар бүридэ 50—50 килограмм аммиачна селитрэ сасагдаба. Тиигэжэ турнепс бүри hайнаар ургажа захалаа. Июль hарын эсэс болотор зарим участогуудта үндэhэниинь 0,6—0,8 килограмм шэгнүүртэй болоод байгаа. Сентябриин 15-да ургасаа хурягдажа захалаа. Эгээл томо, hайнаар үндэhэлhэн турнепс 8—9 килограмм шэгнүүртэй болоо hэн. Ганданги жэлдэ турнепсын ургасые хорхой шабхай эдижэрхиhээ юм,—гэжэ эндэхи бригадынхид хэлэнэ. Зүгөөр нёдондо июнь, июль hарануудта хура бороо багатай байгаа hэн. Тиигэжэ зарим участогуудта турнепсын набшаhан хорхой шабхайда дайрагдажа шаралжа эхилhэн байгаа. Тиихэлээрэнь гексахлоранаар нэгэ дахин хордоhолгодожо, Энээнэй ашаар турнепсын ургаса хорхойhoo хамгаалагдаа.

АЖАЛАЙ НЭМЭЛТЭ ТҮЛБЭРИ

Колхозой правлениин шиидхэбэринэй ёhoop, турнепс ургуулагшадта гектар талмай бүриhөө 150 центнерhээ дээшэ ургаса абабал, 30 процентынь ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон абаха ёhотой байгаа. Иимээр урмашуулагдаhан колхозшингууд зориг ехэтэйгээр ажалладаг болоhон байха юм.

Нёдондо жэлдэ хүн бүхэндэ 1—1 гектар талмай даалгагдажа үгтэhэн hэн. Тэдэнэр турнепсэ бүхэли сезон соо hайнаар харууhалаа. Тиигэжэ ажалай нэмэлтэ түлбэри ехээр абаhан байна. Жэшээлхэдэ, бригадын гэшүүд нүхэр Л. Хохлова даажа байhан участогhoo гектарhaa 368 центнер, Д. Семухина 360 центнер, А. Денисова, Е. Леонова, А. Филатова гэгшэд тус бүридөө 300—340 гаран центнер ургаса хуряажа абаба. Тиигэжэ тэдэнэр булта 30—35 гаран центнер турнепс ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон абаба. Хамта 70 гаран центнер турнепс ажалай нэмэлтэ түлбэридэ хубаарилагдаа.

ЯМАР ДУТАГДАЛНУУД БАЙГААБ

Хэды үндэр баян ургаса абтабашье, нёдондо жэлдэ ехэ хүсэн гаргагдаhан байгаа. Турнепсын ургаса харууhалга, хуряалга гэхэ мэтын оньhoоруулагдажа боломоор хүдэлмэринүүд гараар хэгдээ hэн. Энэ хэрэгтэ Гашейн МТС бага анхаралтай байгаа.

Ушарынь юуб гэхэдэ, МТС-эй тракторист нүхэр В. Максимов тарилга хэхэдээ хожомнь ряд хоорондын элдүүрилгэ хэжэ боломоор сэхэ сэхэ рядуудые гаргажа шадаагүй. Тиигэжэ бригадынхидай ажал ехэ хүндэ болгоо, МТС-тэ бии байhан техникэ зэмсэгүүд хусэдөө хэрэглэгдээгүй байна.

—Мүнөө жэлдэ энэ алдуугаа дахин тахагүйбди, ажалай гаргаша багатайгаар турнепсын баян ургаса абахабди,—гэжэ эндэхи бригадын бригадир нүхэр П. Иванов хэлэбэ.

Т. Гармаев, манай корр.

Эмхитэй ажалай үрэ

Курумканай аймагай хонишод үбэлэй хурьгалые hайнаар ондо оруулаад, хабарай хурьгадые олоор абажа байна. Аймагай колхозууд хамта дээрээ 29 мянга гаран хурьгадые абаа.

Түл абалга Кировэй, Ленинэй, Сталинай ба Молотовой нэрэмжэтэ колхозуудта эмхитэйгээр үнгэрэгдэнэ. Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо (түрүүлэгшэнь Б. Дармаев, партийна организациин секретарь Б. Батомункуев) түл hайнаар абаhанай түлөө партиин аймкомой ба аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг барюулагдаа. Тус колхоз 4600 шахуу хурьга абажа, түл абаха түсэбөө 100 процент дүүргэбэ. Энэ 100 эхэ хонин бүриhөө 90 шахуу хурьган абтаад, хоролтогүйгөөр тэжээгдэжэ байна.

Нүхэр Бальжановай даажа байhан ОТФ колхоз соогоо түрүү hуури эзэлнэ. Фермынгээ дунда дүй дүршэлтэй хонишон Максар Цыреновэй отарынхид эрхим ажалаараа шалгарна. Эндэ 400 хурьган нэгэшье гарзагүйгөөр абтаад, түл абаха түсэбынь үлүүлэн дүүргэгдэбэ. Энэ халаа ганса ахалагша хонишон Цыреновэй ажал бэшэ, тэдэнтэй хамта ажаллажа байhан хонишон Очирма Сандановагай ба Шагсама Цыреновагай үнэн сэхэ, оролдосотой ажалай үрэ дүн мүн.

Тус колхоздо хурьгадые хайшан гэжэ иимэ эмхитэйгээр абааб гэхэдэ, кировэйхид түл абалгада hайнаар бэлэдхэhэн байна. Ганса үнгэрhэн жэлдэ тус колхоздо хурьгадай байха 4 шэнэ байра баригдаа. Мүн нөөсэ хонин, хурьгадай түруүха, эдээлүүлгэ hайнаар эмхидхэгдээ. Түл абалга дээрэ кошарын базова арга шадамаараа хэрэглэгдээ.

Кировэй нэрэмжэтэ колхоз 1957 оной хониндойнгоо тоо 23 процентээр олон болгохо гү, али хамта 12700 хонитой болохо гэжэ хараалhан байна. Энэ зорилгоёо кировэйхид амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна.

О. Раднаев.

Мяха абалгада бии байhан дутагдалнуудые усадхаха

1957 ондо худөө ажахын продукциинуудые абалгые улам дээшэлүүлхын түлөө Коммунистическэ парти болон Советскэ правительство анхаралаа илангаяа ехээр хандуулна. Үнгэрэгшэ 1956 онойхидо орходоо мүнөө жэл Түнхэнэй аймагай колхозууд 51 процентээр ехэ мяха абажа, 20900 центнер тушааха. Элдүүриин газарай 100 гектар бүридэ 28,6 центнер үхэрэй мяха, тэрэнhээ гадна 11 центнер гахайн мяха абаха юм. Тэрэ тоодо абтаhан мяханай 15,1 процентнь гахайн мяхан байха болоно.

Энэ жэлдэ колхозууд хамтадаа 11 мянган центнерhээ бага бэшэ үхэрэй мяха, 3274 центнер хониной, 3169 центнер гахайн, 3149 центнер мориной, 300 центнер шубуунай мяха абаха зэргэтэй.

Эдэ хараалагдаhан уялгануудаа саг болзортонь дүүргэхын түлөө 4289 толгой үхэр, 9215 хонин, 6426 гахай, 986 мори, 16126 шубуу шаха тэсэбтэйбди.

Тэрээнhээ гадна 1957 оной январиин нэгэндэ түл абаха түсэбөө дүүргэхэбди.

Колхозуудай правлени болон партийна организацинууд мяха абалгадаа харюусалгатайгаар хандажа, бүхы арга боломжоёо хүсэдөөр хэрэгжэ үзэбэ.

Гэхэтэй хамта, мяха абаха, тушааха талаар алдуу дутагдалнууд байhаар.

Үнгэрэгшэ 6 hарын түсэб мориной мяхаар 46,4 процент дүүргэгдэв. Аймагай колхозууд бүхэдөө 10 тонно шахуу мяха абаа. Элдүүриин 100 га бүридэ 12 центнер мяхан абтаhан болоно. Хахалагдаhан газарай 100 га бүридэ 3 центнер гахайн мяхан тушаагдаа.

Мяха тушаалгын нэгэдэхи кварталай түсэб 124 процент дүүргэгдэбэ. Туранай сомоной Молотовой нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь Ц. Бильдуев, партийна организациин секретарь нүхэр С. Андиков) 2523 центнер мяха абаха түсэбтэй аад, 6 hарын туршада 1300 центнер мяха абаhан байна. Элдүүриин газарай 100 га газарта энэ колхоздо (мориной мяхагүйгөөр) 24,3 центнер мяхан абтаа. Хахалагдаhан газарай 100 га бүридэ 5,6 центнер гахайн мяхан абтаhан байха юм.

Мяха абалгаар жэлэй түрүүшын хахадай дүнгые партиин аймкомой болон аймгүйсэдкомой хаража үзэhэдэнь олон дутагдалнууд элирбэ.

Аймагай зарим колхозой хүтэлбэрилэгшэд энэ асуудалда анхаралаа бага табина. Аймагай колхозууд энэ асуудалаар мүн лэ hайса hонирходоггүй байгаа.

Тиимэhээ зарим колхозууд өөhэдынгөө хэрэглэмжэдэ мяха ехээр гаргадаг hэн. Жэшээлхэдэ, 1956 ондо аймагаймнай колхозууд 13034 центнер мяха абаhан аад, гүрэндөө оройдоо 8334 центнерынь худалдаhан, тушааhан байха юм. 2611 центнер мяхан дэлгүүртэ худалдадаhан, 1573 центнер мяхан колхоз соогоо гаргашалагдаа hэн.

Гүрэнэй худалдаа наймаанай договорой болон хэлсэhэн уялганhaa ёhoop колхоз мяха тушаалгаар 30 процентынь, hү, үндэгэ тушаалгаар 50 процентынь гүрэнhөө нэмэлтэ түлбэри абаха.

Һү, мяха, үндэгэ болон промышленна эд товарнуудые тушааhанайнгаа түлөө колхоз эд хэрэгсэлэйдэ кооперациhaa автомашина, хушалтын ба сортовой түмэр, шифер болон ажахыда хэрэгтэй бусад зүйлнүүдые абаха байна.

Худөө ажахын продуктнуудые гүрэндэ тушааха, худалдаха 1957 оной түсэбые аймгүйсэдком шалган хаража, энэ шухала хэрэгтэ анхаралаа ехээр табидаг болобо.

Аймагай колхозууд 16700 центнерhээ бага бэшэ гү, али бүхы абаха мяханайнгаа 80 процентые гүрэндэ тушааха түсэбтэй. Тиихэдээ 10000 центнерhээ бага бэшэ мяха, 25 мянган центнерhээ бага бэшэ hү, 210 мянган үндэгэ гүрэндэ колхозуудай түсэбhөө үлүүлэн тушааха.

Мүнөө бэлэдхэл хэдэг организацинууд худөө ажахын продукциинуудые түсэбhөө гадуур тушаан абаха договорнуудые баталжа байнхай. Гүрэндэ тарган, hайн шанартай мяханай тушаалгадахын тулада колхозууд болон бэлэдхэлэй организацинууд аймгүйсэдком тусхай hануулалга хэдэг, шалгадаг болоо.

Тиин «Ленинэй зам» колхоз (түрүүлэгшэнь П. Ускеев) 1956 оной дүрбэдэхи кварталда болон байгаа оной нэгэдэхи кварталда 51 гахай тушаагаад, толгой бүриинь шэгнүүр 165 килограмм, «Знамя» колхоз (түрүүлэгшэнь Б. Гахенов) нэгэдэхи кварталда тушааhан гахайнуудаhынь толгой бүриин шэгнүүр 136 килограмм, «17 партсъезд» колхоз (түрүүлэгшэнь Винтовкин) 97 килограмм шэгнүүртэйгээр тушаагаа.

Мүн баhа «XX партсъезд» колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Удаев) мяха тушаалгынгаа апрелиин график дүүргээ. Молотовой нэрэмжэтэ (түрүүлэгшэнь нүхэр Бильдуев) 14 толгой үхэр 4,46 центнер шэгнүүртэйгээр, «Ленинэй зам» колхоз 12 үнеэ 4,64 центнер шэгнүүртэйгээр тушааhан байна.

Гэхэтэй хамта, «Путь к коммунизму» колхоз килограммшье мяха тушаагаагүй. «Победа» колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Фёдоров, зоотехнигынь нүхэр Шапоналов) мяха тушааха графигаа дүүргээшье hаа, тус бүридөө 185 килограмм шэгнүүртэй туранхай, бага мал, 27 килограмм шэгнүүртэй хонидые тушаагаа.

Колхоз, сомон бүхэндэ мяха, hү, үндэгэ тушааха hapa бүриин график аймаг доторнай табигдадаг болонхой. Энэ графигаа саг болзортонь дүргүүлхын хойноhoo оролдолго гаргадаг байнадби.

Тэрэшэлэн худөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр абадаг, гүрэндэ тушаадаг болохо талаар аймаг доторнай дутагдалнууд үшөөл бии байhaa зандаа.

Зарим колхозууд гүрэндэ туранхай мал тушаана. Үнеэдээ hаахадаа ехэнхи hүень тушаалдань табижа үгэнэ. Илангаяа мяханай комбинадай бэлэдхэлэй организацинууд, маслопром хангалтгүйгөөр хүдэлмэрилнэ.

Сомоной Соведүүд, аймагай финансова таhаг, эд хэрэглэгшэдэй кооперации хубиин ажахынhaa худөө ажахын продуктнуудые бэлэдхэн худалдан абаха хүдэлмэридөө тон хангалтагүйгөөр ябуулна.

Агуухэ Октябриин 40 жэлэй алдарта ойе ажалай бэлэгээр угтажа, худөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр абадаг болохын тула Түнхэнэй ажалшад үсэд шангаар тэмсэхэ зорилготой.

Н. Домышев, Түнхэнэй аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

Атар түнгэ газарай аша үрэ

Һүүлэй жэлнүүдтэ Цагаан-Усанай МТС, тэрэнэй харьяата колхозууд 21.408 гектар шэнэ газар хахалаа. Энэ ехэ хүдэлмэриин аша үрэ тухай доро бэшэгдэбэ

☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆

[К]оммунистнууд энэ [х]эрэгые ударидаа

[Һү]үлэй жэлнүүдтэ МТС-эй харь[яата] колхозуудта хори гаран мян[ган] гектар шэнэ газар элдүүрилэг[дэжэ] ашаглагдаһан байна. Энэ ехэ [ба]н түрын удхашанартай шухала [хэрэг]ые бэелүүлхын түлөө МТС-эй [болон] колхозуудай партийна эхин [орга]низацинууд ехэхэн эмхидхэлэй [бол]н политическэ хүдэлмэри [ябуул]һан байна.

[Ко]ммунистнууд С. Л. Зарубин, [Г. В.] Грехов, Ж. Б. Ширеторов гэг[шэд ах]лагдэжэ ябаһан тракторна [брига]дануудые даажа абаад, шу[луу]н бэрхээр ажаллажа, бусадта [жэ]шээ харуулаа. Шэнэ газар [элдү]үрилэн ашаглаха хэрэгтэ горо[ороо]лаа ерэһэн тракторнстнууд-[ком]мунистнууд И. Г. Игумнов, И. П. [Пес]ков, Г. К. Романов гэгшэд шал[гарһа]н гараа. Мүн тракторист-ком[му]нистнууд нүхэд Д. Ц. Базаржа[пов] (мүнөө тракторна бригадын [брига]дир), Н. К. Хайдуков гэгшэд [мүнөө]тэ һайнаар ажаллана.

[Ма]най солото комбайнернууд [А. П.] Плюснин, Н. П. Сумский, ме[ханик] Г. Гаязов, слесарь Н. Л. Да[...] гэгшэд оролдосото ажалайн[гаа] түлөө «Шэнэ газар элдүүрилэн [ашаг]лаһанай түлөө» гэһэн медаляар [шагн]агдаһан байха юм.

[Има]гтал МТС-эй болон колхозуу[дай] коммунистнуудай ударидалгаар [хэдэ]н зуун жэлдэ нойрһоон һэреэгүй [хэбтэ]һэн Борьёогой, Дэрэстэйн, [...]рой, Боцын уужам тала урбуу[лагд]ажа, тэрэнэй ашаг шэмэнь [ард] зоной хэрэгсэлдэ зорюулагда[на].

Х. Хандуев, КПСС-эй Зэдын айкомой Цагаан-Усанай МТС-эй зонодохи секретарь.

Түрүү механизаторнууд

. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (дээрэһээ доошоо) тракторна № 7 бригадын бригадир Ч. Б. Норбоев, тракторист Н. Ф. Гаськов, тракторист И. Г. Игумнов.

Мүнөө сагай Борьёо

Аяар холо хүхэрэн манарагша уулын оройгоор алтан шаргал наран мандана. Хабарай наранай элшэ хүсэндэ хабтагай үргэн Борьёо, Дэрэстэйн тала харалан-зэрэлгэтэнэ.

Хүхэ сэнхир огторгойгоор хушуураи, хойто зүгые шэглэн, хэдэн һүрэг галуун ниидэжэ, үглөөнэй хонгор агаарта тэдэнэй ганганаха холоһоо дуулдана. Хахалагдаһан үргэн полиин хажуу тээхи хайр шулуун болдогһоо дэгдэһэн багахан булжамуур шубуунай жэргэнээн дүтэлжэ ерэһэн тракторай түршэгэнөөндэ булигдажа, бүри дуулдахаяа болишоно.

Уданшьгүй полиин захада табигдаһан бишыхан гэрэй дэргэдэ хэдэн трактор ерэжэ зогсоод, тэдэнэй кабинаһаа нюдэндөө бүтүү шэлнүүдые хэһэн хүдэр улаан хүнүүд буусагаажа, хүхюутэй баяртайгаар энеэлдэнэ, мэндэшэлэлсэнэ.

Эдэмнай Цагаан-Усанай МТС-эй Григорий Васильевич Греховой тракторна бригадын трактористнууд шэнэ газар хахалжа байһан байба. Тэдэнэй дунда гурба—дүрбэн жэлэй урда тээ партиин уряагаар, зүрхэнэйгөө зоригоор шэнэ газар хахалхала ерэһэн хүбүүдшье бии.

МТС-эй директор Владимир Михайлович Биртанов нэгэ багашагхан бэетэй, сортоотойхон хүбүүниие дуудажа, маанадтай танилсуулба.

—Манай эрхим трактористнуудай нэгэн Николай Матвеевич Петров гээшэ. Түрүү ажалаараа шалгаржа, Хүдөө ажахын бүхэсоюзна выставкэдэ хабаадажа, мүнгэн бага медальда хүртэһэн, «Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаһан хүн,—гэжэ директорэйнгээ магтахада тракторист хүбүүн нэгэ бага аягүйрхэһэн янза харуулаад, шарайнь хүри улаан болошоно.

Хөөрэлдэһөөр байжа халаад, трактористмнай һанажа, бодожо ябаһан юумэеэ омогтойгоор зугаалба.

—Шэнэ газар хахалхада урматайл байна даа. Хилгана, дэрһэ ургажа байһан хубхай дайдые хүсэтэ трактораар зүһэжэрхихэдэ, хүрин хара хүрьһэн мушхараад лэ гаража ерэнэ. Теэд энэ газартам алтан залаата шэниисэ, ашаг шэмэтэ кукуруза долгилон байха гэжэ һанахада баярни сээжэдээ багтадаггүй,— гэбэ.

Мэдэхэдэ энэ трактористмнай урдань Ленинградска областьдо хүдэлжэ байһанаа Советскэ Армида алба хэхэеэ мордожо, тэндэһээн партиин уряагаар шэнэ газар хахалхаяа Бурят-Монголдо 1954 оной хабар ерэһэн байгаа. Түрүүшынгээ жэлһээ эхилжэ жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилөө. Жэл бүри түсэбөө үлүүлэн дүүргээ. Нёдондо өөрынгөө халаан соо «ДТ-54» трактораар 1254 гектар зөөлэн хахалалга хэһэн байна. Энээнэйнгээ түлөө үнгэрһэн жэлдэ 120 пүүд таряа, арба холо гаран мянган түхэриг мүнгэ абаһан байха юм. Энэ хабарай полевой хүдэлмэриин эхилһээр 320 гектар хахалаад байнхай. Мүнөө үедэ шэнэ газар хахалжа байхадаа халаанайгаа даабарие 180 процент хүрэтэр дүүргэнэ.

Тэрээнтэй зэргэлээд Улан-Удын «Механлит» заводһоо ерэһэн тракторист Николай Михайлович Петушков, Сэлэнгын аймагай Билютын заготзерногой пунктда хүдэлжэ байһанаа ерэһэн Николай Кузьмич Хайдуков болон бусад эндэ хүдэлнэ.

—Манай бригадада дүрбэн Николай—дүрбэн хүхюун бэрхэ трактористнууд байха. Эдэ нүхэдөөрөө омогорходогбди,—гэжэ тракторна бригадын бригадир нүхэр Грехов энеэбхилэн хэлэнэ.

Һүниндөө амарһан халаанай трактористнууд нюдэндөө баһал бүтүү шэлнүүдые хэжэ, духа дээрээ үргэжэрхёод, булад шэрэм машинануудаа хүдэлгэжэ, хоёр модо утатай загон татажа оробо. Бахатай даа ажалша бэрхэ хүнүүдые харахада! МТС-эй алишье бригада ошоо һаа, иимэ бэрхэ хүнүүдтэй уулзахат.

Борьёо, Зэдын талые, тэндэхи колхоз, МТС-үүдые, ажаһуудаг зониинеишье мүнөө танихаар бэшэ болоол!

Түмэр замай Зэдэ станциһаа эхилээд, Дэрэстэй, Борьёогой талаар дүшэ-табин модо табилуулхада таһалгарлагүй тооной таряалан нэмжынэ. Колхозуудай фермэ дээрэ ерэхэдэ типовой шэнэ шэнэ байранууд харагдана, кукурузын силосэй хоншуухан үнэр анхилна.

Борьёогой сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой центр дээрэхи фермэдэ ерээ һаа, тэндэ зуун үнеэдэй типовой байра, силоснэ зургаан башнинуудые холбоһон галерей, дүүжэн харгы, тугалай шэнэ байра, шэнээр баригданхай һаалишадай байха дүрбэн томо гэр харагдаха.

Иимэ урма зоригтой ажал МТС-эй харьяата бусадшье колхозуудта ябахадаа хараха байхат.

Дэрэстэйн, Борьёо, Ёнхор, Цагаан-Усанай майла талаар бэлшэжэ ябаһан дун сагаан хонидой дэргэдэ зогсоһон хонишонтой уулзажа хөөрэлдөө һаа, бүри ехээр баярлахат. Мүнөө хабарай һүүл болотор хонидто таряа талханай зүйл үгтэнэ, холын бэлшээридэ ябаһан хонидые автомашинаар уһа асаржа уһална. Хонишодой ажал һайнаар түлэгдэнэ, тэдэнэртэ шэнэ гэрнүүдые барина.

— Хонишодто, хонин ажалда иимэ ехэ анхарал табигдажа, хүдэлмэриинь үндэрөөр сэгнэгдэжэ байхада үшөөл һайнаар, үшөөл олон жэлдэ хүдэлһэйб гэжэ һанагшаб, — гэжэ Зэдэ гол шадар бэлшэжэ байһан хонидоо адуулжа ябаһан 67 наһатай хонишон Сандак Ишеевич Чоев, гааһаяа аманһаан абаха зуураа, намдууханаар хөөрэнэ.

Колхозуудай центр, комплексно бригадануудаар ябахадаа, МТС-эйшье буусада ерэхэдээ хаа хаана илгадагүй шэнэ шэнэ гэр, байрануудай баригдажа, модо сэсэрлиг һуулгагдажа байхыень харахалта. Эдэ бүгэдэмнай парти, правительствын сэсэ мэргэн хүтэлбэриин аша үрэ, ажалша бэрхэ хүнүүдэй оролдолгын дээжэ, һаяын жэлнүүдтэ хахалагдаһан шэнэ газарай дүнгүүд гээшэ.

Б. ГЫЛЫКОВ, манай тусхай корр.

Түрүү механизаторнууд

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (дээрэһээ доошоо) тракторна № 4 бригадын бригадир С. А. Зарубин, тракторна № 5 бригадын бригадир Г. В. Грехов, тракторист Н. М. Петушков.

88 механизатор медаляар шагнагдаба

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай МТС-эй механизаторнуудай шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха хэрэгтэ эдэбхитэй һайнаар хабаадаһаниинь Эхэ оромнай ехээр сэгнэбэ.

Һаяхан МТС-эймнай 88 механизаторто, прицепщигүүдтэ «Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай түлөө» гэһэн медаль барюулагдаба. Манай эрхим механизаторнууд Н. А. Гаськов, Н. П. Песков, И. Г. Игумнов, С. А. Зарубин, В. Я. Гаськов, Ч. Норбоев, Ч. Буянтуев, Г. В. Грехов болон бусад энэ медаляар шагнагдаа.

Эхэ оронойнгоо магтаалда хүртэжэ, медаль абаһан манай механизаторнууд энэ жэлдэ ажалай шэнэ амжалта туйлахаар зоригжонхой. Тракторист бүхэн дунда зэргээр условно тракторто абахада 700 гектар зөөлэн хахалалга хэхэ гэжэ шиидээ.

Б. Сунграпов, МТС-эй партийна эхин организациин секретарь.

Эндэ нютагжааб

[Ул]ан-Удын Ленинэй орденто [завод]-дэ хүдэлжэ байһанаа 1954 [оной] хабар партиин уряагаар, үнэн [зүрх]элээрээ дурлажа, шэнэ газар [хаха]лсахаяа Цагаан-Усанай [МТС]-тэ ерээ һэм. Жэлэй туршада [приц]епщигээр хүдэлөөд, хойто жэ[лынь] трактористын курса дүүргээд, [удаа]дахи жэлээ трактор жолоодо[жо я]баһаб.

[Т]үрүүшынгээ жэлдэ сезон соо [1]670 гектар хахалаад, нёдондо [«ДТ]-54» трактораар 1884 га ган[ц]аа элдүүрилһэн байнаб.

[Ш]энэ газар дээрэ хүдэлхэеэ ерэ[һэндэ]ээ баяртайб. Нёдондо жэл 1600 [ажал]та үдэр оложо, тэрээндээ 30 [гаран] центнер таряа, хорёод мян[ган] түхэриг мүнгэ абаа һэм. «Шэнэ [газар] элдүүрилэн ашаглаһанай тү[лөө»] гэһэн медаляар шагнагдааб. [Мүнө]ө Дэрэстэйдэ нютагжанхайб.

И. Игумнов, тракторист.

[К]укурузын силосэй ашаар

[М]анай Сталинай нэрэмжэтэ кол[хоз] һүүлэй үедэ Борьёогой талые ха[халжа], шэниисэ, кукуруза, овёс [ехээр] таридаг болонхой.

[Үнг]эрһэн намар манай гүүртын [хоёр] набтар башняар дүүрэн ку[куру]зын силос дарагдаа һэн. Мүн 5 [набт]ар башнида бусад ногоогоор [силос] хэгдэһэн байха юм.

[Эд]э бүгэдын ашаар үнеэдэймнай [һүн] урда жэлэйхиһээ хоёр дахин [ехэ]лбэ. Минии даажа байһан [үнеэд]һээ ажахын жэлэй үнгэрһэн 7 [һар]да 1030 литр һүн һаагдаа. Жэл [соо ү]неэн бүриһөө 1800 литр һү һаа[ха] гэһэн уялгаяа холо үлүүлэн [дүү]ргэхэ байнаб.

[М]үнөөшье зунай һара гаратар [үнеэд]ээ силосээр, таряа талхаар [хү]үлжэ байнабди. Энэмнай шэ[нэ г]азар элдүүрилһэнэй аша үрэ [...].

Ц.-Х. Ванданова, Сталинай нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

23 мянган гектар шэнэ газар элдүүрилэгдээ

Хүдөө ажахые гээгдэлһээнь гаргажа, эрид түргэнөөр хүгжөөхэ тушаа КПСС-эй Центральна Комитедэй тодорхойлһон, һүүлэй 3—4 жэлэй туршада бэелүүлжэ байһан хэмжээ ябуулганууд угаа ехэ удхашанартай байна. Нэн түрүүн шэнэ ба боро газар элдүүрилэн ашаглаха тушаа хэгдэһэн асари ехэ ажал энээниие гэршэлжэ үгэнэ.

Һүүлэй гурбан жэлэй туршада МТС-эй харьяата колхозуудта 21.408 гектар шэнэ газар хахалагдаба. Мүнөө хабар үшөө 1500 гаран гектар хахалагдаа. Тиигэжэ хамта дээрээ 23 мянган гектар шэнэ газар элдүүрилэгдэбэ гээшэ. Мүн май, июнь һарада үшөө 1600 гаран гектар шэнэ газар хахалагдаха юм.

Шэнэ газар элдүүрилһэнэйнгээ ашаар хахалагдадаг газараа хорёод мянган гектараар үргэдхэһэн, үнинэй ашаглагдажа байһан зарим газараа амаруулха арга олоһон байнабди. Тиихэ зуура, ороохото культурануудай тарилга 1952 онойхитой сасуулхада хоёрһоо үлүү дахин дээшэлээ. Энээнэй ашаар МТС-эй харьяата колхозууд жэлдээ зуу мянган центнер ороохо таряа суглуулжа абадаг болоо. Урзанда жэл гансахан шэнэ газарһаа 67.495 центнер ороохон абтаа һэн.

Шэнэ газар дээрэ тарилга ехээр хэһэнэйгээ ашаар һүүлэй хоёр жэлдэ хура бороо багатайшье байгаа һаань, адуу малдаа элбэг дэлбэг тэжээл бэлэдхэжэ шадаабди. Үнгэрһэн жэлдэ поли дээрээ тэжээлэй культурануудые ехээр таряжа, 1954 онойхидо орбол 3,7 дахин ехэ бүдүүн тэжээл суглуулжа абаа һэмди. Хэрбээ 1954 ондо ниитынгээ малые шэмэтэ тэжээлээр миил 15,8 процент хангаһан байгаа һаа, үнгэрһэн жэлдэ 99,1 процент тэжээлээр хангажа шадаабди. Мүн адууһа малдаа таряа талханай зүйл ехээр эдюулдэг болообди. Энэ жэлдэ малай тэжээлдэ 11.835 центнер ороохо таряа гаргашалха арга олообди.

МТС-эй харьяата колхозууд газар таряалангайгаа ажахыһаа мүнгэн олзо ехээр абадаг, ажалта үдэртөө колхознигууд таряа талха элбэгээр хубаадаг болоһон байна. Жэшээнь, шэнэ газар элдүүрилһэн Кагановичын нэрэмжэтэ колхоз тарян ажалһаан 6—7 дахин ехэ олзо доход абадаг болоо. Эгээн һайн ургаса гараһан 1953 онойхидо орбол, үнгэрһэн жэлдэ энэ колхоз хоёр дахин ехэ ороохо таряа суглуулжа абаа. Нёдондо энэ колхоз 600 гектар кукуруза тарижа, тэрээнһээ 1100 тонно силос даража абаа һэн.

Бүдүүн болон шэмэтэ тэжээл, таряа талханай зүйл малда ехээр бэлэдхэгдэдэг болоһоной ашаар адууһа малай ашаг шэмэ хараа байса дээшэлээ. Ажахын үнгэрһэн жэлдэ МТС-эй харьяата колхозууд үнеэн бүриһөөн урда жэлнүүдтэ орбол хоёр дахин ехэ һү һаагаа гэхэ гү, али үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1032 литр һү һааһан байха юм. Тиин Сталинай нэрэмжэтэ колхоз энэ хугасаада 1396 литр һү һаагаа. Манай түрүү һаалишад Ц.-Д. Ванданова, П. Ванданова болон бусад 1500—1700 литр хүрэтэр һү үнеэн бүриһөө һааһан байгаа.

Ажахын энэ жэлдэшье һүн ехээр һаагдажа байнхай. Үнгэрһэн 7 һарын туршада дунда зэргээр үнеэн бүриһөө 620,2 литр һүн һаагдаа. Энэмнай урда жэлэй энэ үеынхидэ орбол нилээд ехэ болоно.

Хонидые һайса эдеэлүүлхэдэ үдэсэтэйшье, ноохоншье ехээр хайшалагдадаг байна. Һүүлэй гурбан жэлэй туршада хонидоймнай тоо гушаад мянган толгойгоор олошороо. Тиин хонин бүриһөө 1954 ондо 1,5 килограмм ноохон хайшалагдаһан байгаа һаа, үнгэрһэн жэлдэ 2,2 килограмм ноохон абтаа.

Теэд эдэ бүгэдэ гансахан ажалай эмхидхэлэй һайжарһанhaa, колхознигуудай эдэбхи үүсхэлэй дээшэлһэнһээ болоо бэшэ, мүн шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай аша үрэ гээшэ.

В. Биртанов, МТС-эй директор.

Ажахынгаа гол һалбариие хүгжөөхын түлөө

Манай артелиин ажахын гол һалбари мал ажал юм. Тиин малайнгаа тоо толгойе олошоруулхын, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө элбэг дэлбэг үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэй байһаниинь мэдээжэ.

Имагтал КПСС-эй Центральна Комитедэй сентябрьска Пленумһээ хойшо, мүн шэнэ газар элдүүрилхэ тушаа партиин ЦК-гэй тогтоолой гараһанһаа хойшо артелиимнай ажахын энэ гол һалбарида эрид хубилалта болоо. Хэрбээ 1954 ондо үнеэн бүриһөө 605 литр һү һааһан байгаа һаа, үнгэрһэн жэлдэ 1188 литр һү һааһан байнабди. Ажахын энэ жэлэй 7 һарада үнеэн бүриһөө 626,2 литр һү һаагаабди. Манай түрүү һаалишан Клавдия Максимовна Хайдукова энэ үедэ үнеэн бүриһөө 1500-гаад литр һү һааһан байха юм. Энээн дээрэһээ харахада, жэл соо үнеэн бүриһөө 1500 литр һү һааха гэһэн уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ шадаха болонобди. Май һара дүүрэтэр үнеэдэймнай эдихэ кукурузын силос, таряа талханай зүйл бии.

Уялгаяа дүүргэхын түлөө мүнөө үедэ үнеэдэйнгээ зундаа байха байра түхеэржэ, тэндээ үнеэдтэ нэмэлтэ ногоон тэжээл, таряа талханай зүйл үгэжэ байха кормушкануудтай сарайнуудые барижа байнабди.

Эдэ жэлнүүдтэ хонидоймнай тоо нилээд олошоржо, ноохон хараа байса ехээр абтадаг болоо. 1953 онойхидо орбол хонидоймнай тоо 66 процентээр олон болоо. Хонин бүриһөө 1,330 килограмм ноохон хайшалагдадаг байгаа һаа, үнгэрһэн жэлдэ 2, 110 килограмм абтаа. Энэ жэлдэ хонин бүриһөөн 2,700 килограмм ноохо абаха гэһэн уялгатайбди. Тэрэ уялгаяа дүүргэхэ арга боломжо гүйсэд бии.

Тиин адуу малайнгаа тоо толгойе саашадаашье олон болгожо, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө тарян ажалаа улам бүри хүгжөөхэ, хүдөө ажахын культурануудай үндэр баян ургаса туйлаха болонобди.

Энэ жэлдэ 1953 онойхитой сасуулхада, ороохото культуранууд 1200 гектараар ехэ таригдаха юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ шэнэ газарые элдүүрилэн ашаглажа, шэниисэ, кукурузаяа бултыень пар дээрэ тариха арга олообди. Шэниисымнай ехэнхинь (890 гектар) хэрээһэлүүлэгдэн таригдаа.

Кукурузын баян ургаса абахын түлөө энэ ургамалые нёдондо хахалагдаһан шэнэ газар дээрэ тарихабди. 50 гектар газарта кукуруза гараар һуулгагдажа, наг шэбхээр үтэгжүүлэгдэхэ юм.

Хабарай эртын тарилга мүнөө үедэ дүүрээд, кукуруза болон оройн тарилгада бэлэдхэжэ байнабди. Манай бүхы комплексно бригаданууд энэ жэлдэ гектар бүриһөө 12,5 центнерһээ бага бэшэ ургаса абахын түлөө оролдоно.

Урда жэлнүүдэй дүнгүүдһээ харахада, шэнэ газарта, пар дээрэ таригдаһан культурануудһаа баян ургаса хуряагдана. Нёдондо Артем Павлович Симененкын хүтэлбэрилдэг тарян ажалай бригада нүхэр Фомицкын тракторна бригадатай хамта хүдэлжэ, 300 гектар шэнэ газарай гектар бүриһөө дунда зэргээр 16 центнер шэниисэ абаа. Теэд зэргэлээд байһан 200 гектар хуушан газарай гектар бүриһөө оройдоо 6 центнер ургаса абтаһан байна бшуу. Тиимэһээ бидэ саашадаашье шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха зорилготойбди.

Эдэ жэлнүүдтэ гансахан манай колхоздо 2500-гаад гектар шэнэ газар хахалагдаһан байна. Тэрэнэй аша үрэнь тон ехэ. Имагтал энээнэй ашаар мүнгэн олзо доходнай һүүлэй гурбан жэлэй туршада 2,5 дахин ехэ боложо, нёдондо бүхы доходнай 1 миллион 800 мянга шахуу түхэриг болоһон байха юм.

Ц. Гармаев, Маленковой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

Үндэр баян ургаса абахабди

Манай тракторна бригада Зэдэ голой баруун бэедэ, «Коммунизм» колхозой поли дээрэ хүдэлмэрилдэг. Һүүлэй гурба-дүрбэн жэлэй туршада 2770 гектар шэнэ газар хахалжа, тэндэһээн нилээд ехэ ороохо таряа, кукуруза хуряажа абаабди.

1954 ондо хахалагдаһан шэнэ газарһаан түрүүшын жэлдэ 440 гектарай га бүриһөө 18,5 центнер, 1500 гектарай га бүриһөө 9,5 центнер ургаса абтаа һэн. Нёдондо 1700 гектар газарһаа дунда зэргээр га бүриһөө 8,2 центнер ороохо таряа хуряагдаа.

Мүнөө жэл ороохото культурануудайнгаа бүхы талмайһаа 9,5 центнер ургаса абаха гэһэн зорилго табяад ажаллажа байнабди. Тэрэ зорилгоёо дүүргэхэ арга боломжо гүйсэд бии. Эртын тарилгымнай 67 процентнь, овёсой—50 процентнь, зелёнкын 33 процент пар дээрэ таригдаха юм. Эртын культурануудай ехэнхинь хэрээһэлүүлэн таригдана.

Пар хахалха түсэбэйнгөө 80 гаран процентыень дүүргээд, хоёр зуугаад гектар шэнэ газар хахалаад байнабди. Энэмнай гол түлэб ойн захаархи, 10—20 гектар болохо бишыхан полинууд юм.

С. Зарубин, 4-дэхи тракторна бригадын бригадир.

Туйлаһанаараа һанаагаа амархагүй

МТС-эй болон харьяата колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд һүүлэй жэлнүүдтэ шэнэ газар элдүүрилхэ зуураа, тэрэниие агротехническэ ямар аргаар хэхэб гэжэ ойлгожо абаа.

Нэн түрүүн эндэхи зөөлэн хүрьһэтэй шэнэ газарые хахалхынгаа урда тээ дискэтэй лущильник ябуулһанай хэрэггүй байба. Тиин шэнэ газарые хабар эртэ, хүрьһэнэй гэдэхэтэй сасуу 22 сантиметрһээ гүйхэн бэшээр, предплужнигтай плугаар хахалхада һайн.

Гэхэтэй хамта, шииг нойто багатай, ганданги үедэ шэнэ газар хахалхада муу байна. Иимэ ушарта бороогой орохые хүлеэжэ болохо.

Манай МТС-эй колхозууд гол түлэб мал ажалтай юм. Тиимэһээ шэнэ хахалагдаһан газарта тэрэ жэлдэнь зелёнко болон тэжээлэй ногоонуудые тарижа, һайн ургаса абаһан жэшээнүүдшье бии. Теэд энэ аргые үргэнөөр хэрэглэхэ гэхэдэ дискэтэй «ЛТД—35» лущильнигууд дуталдана. Тэрэнһээ боложо газараа дабтажа хахалха баатай болонобди.

Гадна бидэнэр хахалагдаһан шэнэ газараараа һанаагаа амарангүй, харин тэрэ газараа саашадаа зүбөөр элдүүрилжэ, хүрьһыень һалхинда абтуулхагүй гэжэ оролдохо ёһотойбди.

С. Билтуев, МТС-эй главна агроном.

Конкурсдо

Дулма Жамбал хоёр

Рассказ

Ц.-Ж. ЖИМБИЕВ

Хабарай һүни харанхы.

Хуһатын культбаза дээгүүр электрын галнууд яларна. Һаяшаг баригдаһан үндэр ута байшан соо: клуб, улаан булан, магазин, медпункт, бани хүрэтэрөө бии. Газаагуурхииень янза бүриин лозунг, плакат, витринэнүүд шэмэнхэй.

Мүнөө болоһон Малшадай үдэртэ хүн зон олоороо хабаадабад. Тиигээд тэдэнэр уранһайхан концерт хараһанайнгаа удаа, шууялдан газаа гараад, гэрэй урдахи талмай дээрэ ёохорложо захалаа һэн.

Дүтэ холын бэлшээринүүдһээ сугларһан залуу малшад нилээд үни золгонгүй ябаһанаа, һаял уулзаһанайнгаа урманда, хүтэрэлдэн хүреэлһэн бэеэрээ, огсом хонгёогоор аялгалнад. Манай эндэ хатар наадан эхилээл һаа, заабол үүрэй сайхада дүүрэдэг. Мүнөөшье ехэнхи зомнай бүхэли һүниндөө хүхихөөр зэһэнхэй. Зариманиинь хоёр—гурба тойроод болишохошье һаа хабаадалсана. Харин нэгэл хүн нааданда оронгүй байгаа һэн.

Тэрэмнай Жаргалон Жамбал гээшэ. Тээсгэн сэрэгэй албанһаа бусаһан, малгайгаа һарюу үмдэнхэй, дарсагар плащ хэдэрһэн, ялагар хром сабхитай хүбүүн хашаа түшэн зогсоно. Тэрэниие хэдэн үдэр айл аймагаараа айлшалжа, архи тамхинһаань, аяга табагһаань, аяг зугааһаань хашараад, миил бэеэ абанхай байна гэжэ һанабат. Тиигэбэл алдуу хэхэт. Үнэн ушарынь иимэ:

...Хэзээ заяанай энэ хүбүүмнай нэгэ басаганда дуратай байгаа. Тэрээнтээ сугтаа һургуулида һурабашье, хамтынгаа ажал хэбэшье, найр наадандаа сэнгэбэшье, нэгэтэ бэшэ өөрынгөө һайн һайхан сэдьхэлые нээхэ гэһэн аад, һүүлэй һүүлдэ гансашье үгэ хэлээгүй. Алас Дурна зүг армида ошоод байхадаа, «бишни ахалагша хонишон болооб, амаршалыш!..» гэһэн бэшэг хани нүхэрһөө абаад, «миил иигээд дүүрэшоо һэн гүбди?..» гэжэ манай хүн табиба. Удангүй тиигэһээршье тэдэ хоёроймнай холбоон таһарһан юм. Мүнөө энэ хүбүүн нютагаа бусажа, бүхы түрэл түтимтээ, үетэн нүхэдтээ, колхознигуудаараа золгожо, мэндээ мэдэлсэһэн аад, гансал тэрэ басагантаяа үшөө харалсаагүй. Тэрээнтэй уулзаһайб гэжэ хүсөөгүй бэшэ—яһалал хүсэбэшье, тиимэ зохид забда зали олдоогүй, баһа мүнөөшье дэмы хүлеэгдэбэ ха...

Таримал хуһануудай ойхонуур зубшуулан байлгагданхай грузовик, хүнгэн машина, элдэб мотоциклнуудай саана уяада байһан Хүрин хээртээ Жамбал мордожо, хагсуу һалхинда туулган, харанхы руу шунгаба.

Урдахи таламнай үргэн, тэгшэ һэмнай даа. Харгытай харгыгүйшье һаань, хайшаашье табихада хамаагүй. Хүйтэн һүни хүрэһэн газар дээгүүр мориной түбэрөөн соностоно. Хүбүүмнай һур жолоонуудаа һула табижа орхёо хэбэртэй.

«Юрэдөө юунээхиие гэжэ гансал һанал бодолоор сэдьхэл бодолоо тамалуулнабиб, ондоо юумэнүүд тухайда бодоходо яанаб. Жэшээлхэдэ, өөрынгөө ажабайдалые анхаралдаа абабал ямар бэ? Иигээд юугээ хэхэ хүн гээшэбиб? Хэтэ наһан соогоо айлшалжа ябаха болоо һаа, һонигүй бэшэ гү? Үгы, хэтын һайхан хүсэл зоригоо бэелүүлхэ хэрэгтэй. Шэнэ газар элдүүрилдэг совхоздо гү, али агууехэ ГЭС-үүдэй барилгада гү, али зэрлиг ой тайгаар үнэтэ малтамалнуудые бэдэрдэг хүнүүдтэй хүдэлмэрилдэг һаа, яаһан гоё гээшэб? Ямаршье бэрхэшээлнүүдһээ тунхаригдахагүй һэн хадаа. Би мүнөө хаанашье һаань ажал хүдэлмэридэ орохо эрхэтэйб. Теэд, колхоздомнай хүнүүдэй дутажа байн гэһээнь, хара бэеэ хараад арилшахадам ямар бэ? Харин яаха гээшэбиб: эндэ намда таарамжатай ажал үгыл. Али хонишон болохо гүб, теэд энэмнай үбгэд, хүгшэдэй ажал хаям, үетэн сооһоо гансал Дулма тэрэниие шэлээ...

Хүбүүмнай үшөө баһа юун гэжэ һанаа юм—бү мэдэе, гэнтэ морёо һөөргэнь залаһан бэеэрээ, Булагай эхинэй хонишод тээшэ хатаруулба.

Хабарай һүни хээгүүр зайхада нэгэл тиимэшэг байдаг, хаа хаанагүй газар харлаад, нэгэшье сайбайха юумэ үзэгдэхэгүй. Илангаяа огторгойн бүрхэг бүтүү һаань, үшөө бурдаһалжа эхилээ һаань—юрэдөө яахамнай гээшэб гэхээр болохо. Мүнөө тон тиимэ үе дайралдаба. Тиигэбэшье һаань һаатан һамшангүй, залуу хүн урагшаа зорино. Унаашынь хүл доогуур хүр хагдан һаршаганана, заримдаа хайр шулуун хас-няс гээд бутарна, һаяхаң зайртаһан һайрамай уһан палшаганан сэсэрнэ. Харин Жамбал хаагуур табилуулнабиб, унана-барина аа гүб гэжэ толгойгоо тонгодшье гүүлэнгүй, зориһон зүгөө алдахагүйн тулада, холуур шэртэн хараад ябана. Аяар баруун таладань тракторнуудай галханууд ялаб-ялаб гэлдэнэ. Тэрэ зүүн майлын оройгоор руднигай гэрэл, үүрэй толон шэнгеэр яларна. Сэхэ урдань, хаанашьеб, нэгэ хэды болоод лэ прожекторэй туяан ялбагад гэнэ.

Удангүй Жамбалнай хоёр гүбөөгэй хоорондо хонидой түл абадаг байрада хүрэбэ. Тэндэхи айлнуудай нохойнууд дуутай шуутайгаар һүниин айлшаниие угтаба. Хүдэһэн нэхы дахатай, буу үргэлэнхэй. фонарь бариһан үбгэжөөл тэрэниие танимсаараа:

—А, шимнайбши... Культбазаһаа яагаа түргэн бусабаш? Хайшаа харайлгаба гээшэбибди,—гээд мүрдэн мүшхэн асууха хэбэр үзүүлбэ.

—Нэгэл хэрэг болоод, сүлөөгүйшэг ябанаб,—гэжэ хүбүүн сэхэ зориһоноо нюуха һанаатай үгэлнэ.

—Тугаарай Бадмын басагые хонидтоёо хээрэһээ бусаагүй гэлсээ һэн...

—Үгы. Би юушье дуулаагүйлби... Та намда түрүүшынхеэ хэлэбэлта...

—Ошожо бэдэрэлсэхэ юумэ аад лэ, залуушуулнай нааданһаа ерээгүй. Эхэ хонидоймнай түрэхэшье гээшэнь уйгаргүй.

—Юрэдөө юу гэнэт?.. Ямар юумэ ушарааб?.. Бури гайхаха гэлыхээр...

—Хари гыш. Мүнөөдэр шуурганшье, аадаршье, түймэршье болоогүйл. Харин иигээд лэ хии бараан бууха ха. Хорой хотондоо хүрэжэ үрдеэ юумэ гү, али үгы гү...—гээд үбгэн аба гэмэрэн үлэбэ.

—Байза, нэгэл юумэ болоо гээшэ. Гэртэнь ошожо яаһан хээһыень мэдэхэм. Гэнтэ тэрээндэ минии туһа хэрэгтэйшье болоожо магадгүй. Зай, баяртай!—гээд хүбүүн саашаа гүйлгэбэ.

«Яаһан жэгтэй юм. Иимэ дулаан хабарай үдэр хонидые адуулжа шадаагүй гэхэдэ ямар юм? Хэжэ ябаһан ажал хүдэлмэридөө дурагүй аад лэ, хүнүүдэй баалалтаар ороо гү, али олзын хойноһоо оролдоо гү, али миил саг үнгэргэжэ ябаа гээшэ гү»,—гэжэ Дулмада сухалдан, манай Жамбал урагшаа шамдана. Балай харанхы соо бэлэн һаяаршье Булагай эхин харагдахагүй ха. Иимэ сагта мориндоол найдадаг гээшэ ааб даа.

Харин энээнһээшье болохо харанхы һүни, ямаршье буртаг бүтүү газараар, манай нютагай хүлэг морид хашалгүй соёжо шадаха. Хаа-яа нүхэ һубые хамха гэшхээд, болдог солдог дээгүүр бүдэржэ, боролжо хартаганаанһаа бүдхан барин мориниинь тогтон торонгүй дабхина. Гэнтэ нэрэ һурагүй хажуу тээшээ буляалдан, хара бараан нэгэ юумэ руу жүдхэһөөр, хотон айлда хүбүүемнай асараа.

Жамбал моринһоо буугаагүйдөө хорой соогуурнь хараашална. Теэд тэндэ нэгэшье хонин үгы байба. Саана дал соо үнеэн үүгэнэнэ, ойро хилээб соонь поршоонхо хоршогонохо, хаанаһаашьеб гүлгэхэн бии болоод яржаганана.

Гэр соонь стол дээрэ лампа һүлэмхеэр носоно. Түлигдэнхэй пеэшэнгэй ойрохоно Бадма аха һуутараа, газааһаа Жамбалай ороходонь, дохолоншье һаа хүнгэнөөр бодоод, айлшанаа хүндэлбэ.

—Мүнөө үбэлдөө үбһэ тэжээлээр ядалдаабди. Тиигэбэшье иигэн тиигэн ондо орожо байна хабди. Манайхин малаа үглөөнһөө үдэшэ болотор адуулна. Теэд миниишье абарааха юун һэм даа. Эжымнай үсэгэлдэрэй центр ошонхой. Тиигээд басагамни мүнөөшье дан ехээр оройтошобо, барһамни хаана ябаа юм...

Энэ үедэ уруу дуруу болошоһон хүбүүнэй нюдэдынь гурбан таһагаар дүүрэн номуудтай этажеркын оройдо хэбтэһэн хүхэхэн гадартай, мүнгэн үзэгүүдээр барлагдаһан «Зачетно дэбтэрые» олобо. Дэбтэрэй дотор хуудаһандань Бадмаева Дулма багшанарай институдай биологическа факультедэй хоёрдохи курсда һурана гэжэ гэршэлбэ. Тэрэнэй углуудань наалданхай фотодо эзэниинь үнөөхил зангаараа буулгагданхай: түхэреэн сагаахан шарайтай, арюун хурса нюдэтэй, ута гүрэлөө гэзэгэнүүдтэй хүн—«Зай, хэр бэ?» гэһэншүүгээр миһэрэн һууна.

—Жамбал, шимнай амара. Би морёоршни энэ багые эрьеэд ерэхэм, басагамни бусажа ябаа юм аалам,—гээд гэрэй эзэн үндэгэнэбэ.

—Бадма аха, үгы юу хэлэнэбта? Би ошонгүй яаха хүнбиб. Та һанаагаа бү зобогты!..,—гээд айлшан хүбүүн дары гараба.

Зарим жэлнүүдтэ манай эндэ хатуухан хабар болодог даа. Һаянайшье сагай уларилые һайн гэхээр бэшэ, нэгэ хэды хоноод лэ шуургална. Мүнөө хүбүүе һаатуулха гэһэндэл, һалхин улам гааража, хэдэн тээһээ үлеэхэдэл гэнэ, шэхэ дүлиирмээр шууяна, амяа абаха түбэгтэй болоно. Манай хүн зүг шэгээ алдаад, иигэжэ тэнэжэ ябаһаар, өөрөө бэдэрүүһэндэ ороно аа гү гэжэ жэхынэ, гэнтэ хүсэтэй һалхинда түлхюулжэ урбалдашан алдана, үнинэй эмээлэй дүрөө гэшхээгүй хүлнүүдынь агсагадашоод үбдэнэ. Ерэһэн сагһаа хойшо айл зайжа эсэһэндээ гү, архи тамхинда диилдэһэндээ гү, али олон үдэрэй үргэһэ доёнходоһондоо гү, Жамбалнай морин дээрээ унтахаяа һанана. Тиигэхэ мүртөө энэ үедэ Дулма ямар бэрхэшээлнүүдые дабажа ябанаб гэжэ шэбшээд, һэргэнэ.

—Дул-ма-а-а!—гээд мүнөөхи хүбүүн аһан шадалаараа хашхарна.

—Үгы... Үгы... Үгы...—гэһэншүүгээр һалхи угтан, харюусана.

Тугаарай сагаалхин бударжа байһан саһанай саанаһаа, гэнтэ бүүдэгэрхэн гал бии болоод, тэдэниие мүргэжэрхин алдаад, тогтошобо. Тэрэнь мотоциклаар гэр руугаа гүйлгэжэ ябаһан МТС-эй ветеринар байжа, тамхяа залалсаха һамбаандаа:

—Боро хараанаар энэ бэлшээридэ ябаһан Дулмын хонидто шоно ороо. Уланхадһан арьятаниие хонишон басагантай хамһажа намнаабди. Юрэдөөл тэрэ гуринхые арайхан хүсэжэ, арһыень хуулажа абаад, ганзагалаад ябанам. Зай, баяртай!—гэжэрхёод, ветеринар бушуухан далда ороно.

«Дулмамнай гэртээ бусаагүйл!»—гэжэ хойноһоонь ооглон алдаад, юундэшьеб абяа гарангүй, тэрэ хүбүүн бодолгото болонги ябаба.

«Шимнай хаагуур ябанабши? Би шам тухай элдэбээр сэдьхэгшэ һэм, харин үнөөхил зоримгой зандаа байгааш. Түрэһэн колхоздоо туһалхаһаа саана, дээдэ һургуулида һуража, эрдэм мэргэжэл шудалнаш. Еһотойл баатаршалга, романтика гээшэмнай энэ бэшэ гү, тэрээнһээ жэшээ абахада яахаб, залуу нүхэр Жамбал?...».

Залуу нүхэрнай нэтэрээд, таниха мэдэхэ тала дайдаараа гүйлгэнэ, майла гүбөөгөөр үгсэнэ, уруудана, бусаһан бэеэрээ Булагай эхинэй шугы соогууршье бэдэрнэ. Харин хэды саг соошье түнхэлһэнөө бү мэдэ, юрэдөөл миин ябагдаба. Иигээд яаха бэлэй гээд нэгэ газартаа тогтобо.

Манай хүн нилээд удаан һалираад, һалхиие уруудан жэдэжэ ябаһан хонидоо оложо арай шамай элсүүлэн, тэдэниие тогтооходо гэжэ мориноойгоо шадал соо харайлгаба. Теэд яажашье ядахадаа, моринһоо буугаад дахинаа туршаба. Хоолой биил гэжэ «Хулай!», «Тадь!» гэнэ, гам хайрагүйгөөр ташуурданашье, айлгаад арбагайдаадшье үзэнэ: бүхы һүрэгһөө байтагай нэгэшье хонин туубарида ороногүй. Дээгүүр үлеэһэн һалхинда, доогуур түриһэн хонидто гэдэргээ шахуулжа, мухариса түлхюулэн алдана. Харин газар тэбэрин унаал һаа, һүрэг хонид дээгүүрнь гүйлдөөд үнгэрхэл ха.

Гэнтэ хүбүүнэй хажууда хүн бии болоодхибо. Хэзээ заяанһаа хойшо бэдэрэлсэһэн хоёрнай одоол һая уулзабад. Тэдэнэр хонидоо хамһаад туужа эхилбэ...

Жамбал Дулма хоёр үдэр болохо багаар, арайхан гэжэ хонидоо үндэр майлын үбэрэй нэмэри халха газарта оруулба. Тэдэниинь мүнөө толгойнуудаа доошонь хээд бэе бэедээ хашалсан, огто хүдэлэнгүй обоорно. Иигээд байхада—шуурганай хэдышье аашалаа һаань, даарууулха бээрүүлхэеэ һанаашье һаань, хүр саһаар булахаяашье забдаа һаань,—айлтагүй.

Үүр сайба. Удангүй шууурган намдажа, үүлэн үрхирэн зөөгөөд, хүйтэн жабаршье барагдаба.

Огторгойн гэгээ ороходонь, оршон тойронхи нютагнай зүдэрүү түхэлтэй байба. Энэ һүни тала дайдаар ороһон саһан һалхинда дууһан хиидэшоод, ута һогообори үлэнгүүдэй доогуур хюруудал адли үлэгдэлнүүд хэбтэнэ, гансал хонхор яама соохонуур сайбайна.

Хабарай наран бүрхэг тэнгэриие сүмэ харбан, алтан туяануудаараа газарые гэдхээжэ эхилбэ, хонхорто хороһон хониншье байраһаа хүдэлбэ.

Залуу хүбүүн зүгөөргүй эсээ, даараа, зобоошье һаа, хүрин улаан нюуртань баярай гал гэрэлтэнэ. Эмээл дээрээ һүүжэлдэн һуугаад, Хүрин хээрынгээ хүлэрһэн нюргыень эльбэнэ. Үргэн мүр дээгүүрээ хэдэрһэн дабхасань үглөөнэй һэбшээндэ һаршаганан нарбана. Үни удаан халажа ядааша залуу хүбүүн одоол зүрхэлөөд, хуһан модон ургаяа шэрэһэн, дулаахан бурят хубсаһатай, халзан халтагша гүүтэй хонишон басаган тээшэ ошобо. Жамбал аалиханаар дүтэлөөд, Дулмые шарайшалан хараба.

—Зай, һайн байнагши, хэр зэргээр ажалланаш?—гээд Жамбал ехэл гэм хэһэн хүн шэнгеэр асууна.

—Яһалал хараба бэшэгта. Муул хонишон иигэжэ ябаа ааб даа. Тиимэ бэшэ гү?—гээд Дулма гунигтайгаар харюусана.

—Болиишь даа. Би шамтай үнинэй уулзаха гээ һэм. Мүнөө шамда хэрэгтэй ерээб...

—Намайе хонидтоёо төөришүүжэн гэжэ бэдэрхэеэ гү?.. Хуушанайнгаа нүхэрые хайралһантнайшье хүрөө гүб даа. Мартажа орхёогүйтнай болоо.

—Ши ойлгыш даа, энэ һүниин шуурганда эсээшье ёһотойш. Гэртээ ошожо амарыш.

—Бараг ааб даа. Энээнһээшье болохо юумэ үзэгдэгшэ. Юрэдөө та хаанаһаашье ойлгохо һэмта...

—Урдань, нээрээ, би юушье ойлгогшогүй һэм. Тэрэ зангаараа мүнөө хүрэтэр ябааб. Харин мүнөө һүни тад ондоо болооб.

—Тиигээл һаа ехэл һайн һааб даа. Бэшэ юун гэжэ хэлэхэ гээшэбиб...

Хүрин хээр Халтагшан хоёрой ехэл зохидоор зэргэлээд, хүр хагда зулгаан, сад дүрөөнүүдээ хабирсуулдажа алхалаашье һаань, тэдэниие унаад ябаһан эзэдынь үгэ хүүрээ оложо шаданагүй хэбэртэй.

Хүбүүн нилээд удаахан доошоо гэтэнхэй, шиидшье гэжэ абяа гарангүй ябатараа, гэнтэ огсом шангаар:

—Дулма, ши намайе өөрынгөө туһалагша болгожо абыш, би яагаашье һаа хонидые адуулжа шадахаб. Бү арсыш даа,—гэбэ.

Басаган эдэ үгэнүүдые дуулахадаа хасарнуудынь шад улаахан болошобо. Тиигэбэшье мэхэтэйгээр энеэбхилэн:

—Жамбал, ши яаһан жэгтэй юумэ хэлэбэш, гансата «зай» гэхэ аргамнигүй, үшөө хаража үзүүжэмди,—гэнэ.

—Һайхан байнаш даа, нютагнай. Энээгүүр һайса наадагша бэшэ һэн гүбди. Һананагши, ургы сэсэгүүдые яатараа түүгшэ һэмбибди. Харыш, тэдээхэн ургынуунай баһа үргэн талыемнай бүрхөөжэ байнал,—гэжэ хэлээд, Жамбал моринһоо дэбхэрэн бууна.

—Ургы сэсэгүүднай хүнэй һайн һайхан һанал зорилгонуудта адли, ямаршье хүйтэнэй тохёолдоо һаань хүлдэдэггүйл мүнөөшье абаад үзыш, энэ һүниин саһанда сохюулбашье бүри гоёор һалбарнал,—гэжэ хэлээд Дулма баһа моринһоо бууна.

Тэдэнэй урдуур тала дайдые дүүргэһэн хонин һүрэг ехэл таруугаар бэлшэжэ, ургылан ябанад.

Георгий ДАШАБЫЛОВ

Экономическа харилсаа бэелүүлхэ тал[...] Советскэ Союз Чехословаки хоёрой[...] комиссиин заседани тухай коммюни[...]

1957 оной январиин 29-дэ гар табигдаһан Совет-Чехословакиин хамтын деклараци соо экономическа харилсаа бэелүүлхэ Совет-Чехословакиин комисси байгуулха гэжэ хараалагдаһан байгаа. Советскэ Союзай болон Чехословакиин правительствонууд энэ комиссие байгуулаа. Тус комиссиин нэгэдэхи заседани 1957 оной майн 15-һаа майн 17 хүрэтэр Прага городто болоо. Энэ комиссида ородог советскэ түлөөлэгшэдэй толгойлогшо, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо нүхэр М. З. Сабуров, комиссида ородог советскэ түлөөлэгшэд: СССР-эй Гадаадын худалдаа наймаанай министр нүхэр И. Г. Кабанов, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо нүхэр Д. Г. Жимерин, Экономическа харилсаа эрхилдэг Главна Управлениин начальник нүхэр П. В. Никитин гэгшэд советскэ талаһаа комиссиин заседанида хабаадаа. Комиссида ородог Чехословакиин түлөөлэгшэдые толгойлогшо, Чехословакиин Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо нүхэр Я. Доланский, комиссида ородог Чехословакиин түлөөлэгшэд: Гүрэнэй түсэблэлгын управлениин түрүүлэгшэ, министр нүхэр О. Шимунек, Чехословакиин Республикын Гадаадын худалдаа наймаанай министр нүхэр Р. Дворжак, Чехословакиин Республикын Хүндэ машина бүтээлгын министр нүхэр Я. Букал, Чехословакиин Металлургическа промышленностиин министр нүхэр И. Рейтмайер, Чехословакиин Республикын Хүнгэн промышленностиин министрын нэгэдэхи орлогшо нүхэр Н. Страка гэгшэд Чехословакиин талаһаа комиссиин заседанида хабаадаа.

Заседани дээрээ комисси эмхидхэлэй асуудалнуудые зүбшэн [...]сээ. Комисси тухай Дүрим, мүн [...]миссиин 1957 ондо хэхэ худ[...]риин түсэб баталагдаа.

Хоёр ороной байгаалиин ба[...]гые, мүн экономическа арга бо[...]жонуудые зүбөөр, аша үрэтэй[...] хэрэглэн промышленностиин [...] һалбаринуудые, тусхайлбал ме[...]лурги, машина бүтээдэг болон [...]мическэ, хүнгэн промышленнос[...] хоорондоо харилсаа холбоотой[...] хүгжөөхэ тушаа асуудалнуудые [...]ража үзэхэ гэжэ комиссиин ху[...]мэриин түсэбтэ хараалагдаа.

Ахадүүгэй хани барисаанай, [...] хүсэд ойлголсолгын оршон бай[...]да асуудалнууд зүбшэн хэлсэ[...] Арадай ажахын түсэбүүдые таб[...]даа, нүгөө оронойнгоо түсэбтэй[...]рэнээ гааралдуулха, тэрэшье [...] үйлэдбэрилхэ зүйлнүүдээ хоёр [...]нуудай хоорондо хубаарилан бү[...]хэ гээшэ алишье орондомнай [...]тай гэжэ комиссиин түлөөлэ[...] тоолоһон байна. Гадна, комисси[...] дэлмэрилхэдөө, бэе бэедээ эконо[...]ческа туһаламжа үзүүлхэ та[...] Соведэй ёһо гуримые баримта[...] мүн тэрэнэй заабари, зүбшөөлы[...] дүүргэдэг байха юм. Иигэжэ ко[...]си социалистическэ лагериин [...]нуудай экономическа талаар үр[...]ехэ харилсаатай болохо хэрэгтэ[...] һа хүргэхэ юм.

Республикын Президент нү[...] Запотоцкий, Чехословакиин Ре[...]публикын правительствын түрүү[...]шэ нүхэр Широкий болон Чехос[...]вакиин Коммунистическэ парт[...] ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь нү[...] Новотный гэгшэд комиссида оро[...] советскэ түлөөлэгшэдтэй уул[...] Гадна, советскэ түлөөлэгшэд Че[...]словакиин Республикын томо то[...] предприятинуудаар ябаһан бай[...]

Хүгжэмтэ шэнэ комеди

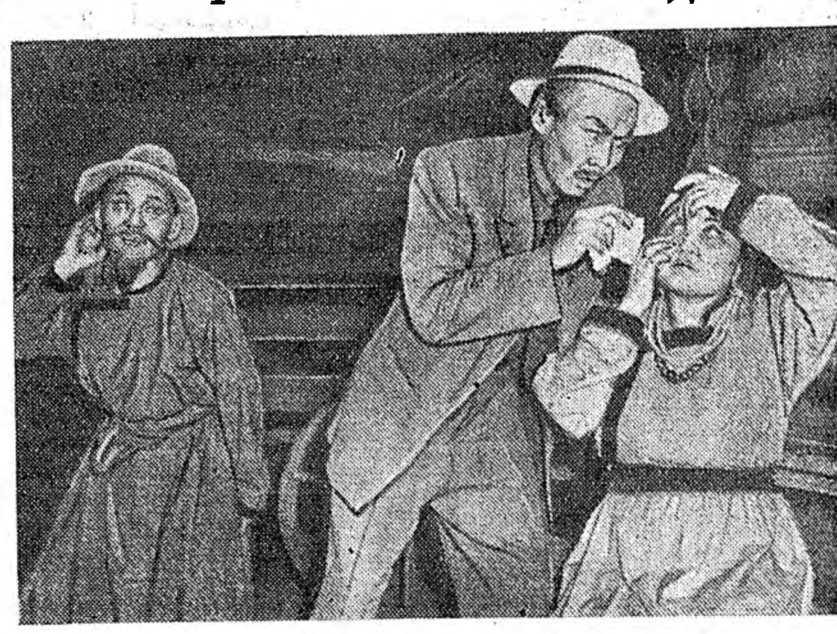

Ленинэй орденто Бурят-Монголой оперо ба баледэй театр «Моргоон абгын ааша» гэһэн 3 акттай 5 картинатай хүгжэмтэ шэнэ комеди харуулба. Абида Арсалановай бэшэһэн либреттээр композитор Бау Ямпилов энэ комеди зохёобо. Зүжэгэй хүгжэмыень В. П. Карпов хүтэлбэрилнэ. Режиссер Ахмед-Хан Кимов зохёожо табиба. Артистнар Н. К. Петрова, Л. Л. Линховоин, Д. Д. Дугаров, Б. М. Балдаков, В. Д. Лыгденова болон бусад гол рольнуудтань наадаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: комедиин нэгэ сценэ.
С. Доржиевай фото.

Натуралистын блокнодһоо

НЭГЭТЭ ҮГЛӨӨГҮҮР

Нэгэ үглөөгүүр тайгын горхон мана татажа, наратай дулаан үдэр болохые зүгнэн байгаа бэлэй. Эгсэ эрьеыень зубшан һүрэг нугаһад тамарна, шунгана, умбана. Тойроод абяа анир гүй, хон жэн.

Тиин гэнтэ буугай һомондол хурданаар ой сооһоо харсага ниидэн ерэжэ, һанаа амар умбажа байһан нугаһадай дундаһаа нэгыень шэрүүн һабартаа бажуугаад, ой руу орошоо бэлэй. Харсагын аяар холо ошоһон хойно нугаһад обооржо хөөрсэгэнөөд, уданшьегүй номгоржо, хуушанайнгаа янзагар тамаржа ороо һэн.

БАЙГАЛАЙ ЭРЬЕДЭ

Байгалай эрье шадархи һөөг бурнаһан соо элдэб янзын жэжэ шубууд жэргэн, шаг шууяа татажа байтараа, гэнтэ абяагүй, хон жэн болошобо. Ушарынь харсага харагдашаһан байба. Һөөг бурнаһан соогуур харсага хэды дахин элин ниидээд, амиды юумэнэй харагдахагүйдэнь эгээн үндэр модон дээрэ һуугаад иишэ тиишээ хараашална. Нэгэшье амитанай харагдахагүйдэ даляа дарбагашуулжа, айхабтар шууяа татажархиба. Тиихэдэнь эгээн аймхай шубуухан хоргодоһон газарһаа егшэн гараад ниидэшэбэ. Одоо тэрэ гэнэн шубуухан харсагын һабарта орошоо.

ШУНГАДАГ НУГАҺАН

Шунгадаг нугаһан уурхайгаа уһанда дүтэ, тэдэнэй хүнды соо түхеэрдэг юм. Эмэ нугаһан 8—12 үндэгэ гаргаад, тэдэнээ 12 үдэрэй туршада дара[...]жа, дальбараануу[...] болгоно. Дальба[...]раануудынь 2 һара[...]тай болоходоо, үшө[...] ниидэжэ һураад[...] байбашье уурхайһаа[...] гарашадаг. Даль[...]бараануудай нгаа[...] уурхайһаа гара[...]хадань заримда[...] эхэнь туһалдаг.

Нэгэтэ Томи го[...] дээрэ ехэ һонирхол[...]той ушар хараа[...] һэм. Тэрэнээ танд[...] хөөрэжэ үгэһүү[...] Голдо дүтэхэн бай[...]һан үндэр модоной[...] хүнды сооһоо нэгэ[...] нугаһан үе үе бо[...]лоод лэ ниидэн га[...]ража байба. Дүтэл[...]жэ ошоод, ажаглан[...] харахадамни тэрэ[...] нугаһан дальбараа[...]гаа хоншоортоо зуу[...]гаад уһанда абаа[...]шажа табижа бай[...]һан байба. Наймад[...]тыень уһанда [...] бимсаараа, тэдэн[...]рээ дахуулан го[...] зубшан тамаржа[...] ябашоо һэн.

В. Жаров.

Хонишон хүбүүн түрүүшынхеэ сценэ дээрэ

Олоной урда үгэшье хэлэһэм үсөөн аад,
Одоо мүнөө хүлеэжэ яданги зогсоохойб:
Эгээл түрүүшынхеэ сценэ дээрэ гараад,
Эхилхэм дуугаа. Зүрхэм түргэдэн сохилонхой.

Юун бэ тэндэ, харагшад гэнтэ хүхинэ—
Юрэл альга ташалган аадартал нэрьешоо.
Хатар наадаһан нүхэдыем хүнүүд магтана.
Харин, намайе яахаб?—гэжэ маргашооб.

Шагнадаг лэ дууем тала, хаданууд шэмээгүй,
Шангаар дуулаха дуранш хүрэхэл үшөө.
Алдар солын орьёл өөдэ эрмэлзээгүйб,
Арюун дуугаараа таанадаа баясуулхые хүсөөб.

Ойро зуураханшье хүнэй зүрхэндэ шэнгээд,
Охорхон дуумни шэн зориг бадаруулһай!
Хонишон минии хонгёо аялга зэдэлгээд,
Хододоо хүнүүд амжалта ажалдаа түйлаһай!

Хэлээ һаам хүсэлнүүдниш һайхан, теэд
Хэды гээшэб намдал дуушад нютагтам.
...Гарабаб сүмөөхэн сценэ дээрэ тиигээд,
Гараа адхан, бэеэ баряаб гансата.

Урдуурни олон нюурнууд. Хүн зон.
Уужам далай мэтээр зал харагдаа.
Дуугай намдуун. Зүрхэм гэнтэ оболзон,
Дуугаа эхилбэб, дороһоо татаад аялгаяа.

Удааншье зогсоһоноо мэдэнэгүйб—хамагаа мартааб.
Уяхан сэдьхэлтэйдээ минии нюдэд уһатаа.
Хүгжэмтэ дуумни шангадан тииһээр дүүрэшэбэ,
Хүнүүдшье бодоод, альга ташалган нэрьешэбэ.

Редакторай орлогшо О. ГОМБОЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ ул. Ленина. 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора—32-74. отв. секретаря— 27-37, отделов: партийной жизни, сельского хозяйства — 47-59, пропаганды и переводов — 35-14, культуры и быта, промышленности —34-05, местной информации и писем —24-74, корректорская — 32-67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров — 16.

Н 00429. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 2167.